М. СТАРИЦЬКИЙ.

ЮРКО ДОВБУШ

ІСТОРИЧНА ДРАМА

в V. діях і VI. одмінах

З ЖИТТЯ КАРПАТСЬКИХ ГУЦУЛІВ

Сюжет позичено з романа Францоза
"За правду".

Накладом Української Книгарні
660 Main St., Winnipeg, Man.

Printed in Canada

Партирури до Українських Драматичних Творів.

Безталанна, драма в 5 діях	80ц
Бувальщина, комедія в 1 дії	80ц
Бурлака, драма в 5 діях	60ц
Вихованець, комедія в 3 діях	80ц
Вихрест, драма в 5 діях	80ц
В неволі темноти, комедія в 3 діях	30ц
Глитай або Павук	75ц
Дай серцю волю, драма в 5 діях	1.25
Добрі Діти	1.25
Душогуби, драма в 5 діях	80ц
Душогубка, драма в 4 діях	60ц
Дячиха, комедія в 4 діях	60ц
Жидівка вихрестка, драма в 5 діях	80ц
Запорожець за Дунаєм, опера в трьох діях	2.25
За Немань іду, оперета в 4 діях	1.25
Запорожський Клад, ком. опера	4.50
Катерина, драма в 4 діях	80ц
Коханнє в мішках, водевіл в 1 дії	30ц
Мати Наймичка, драма в 4 діях	80ц
Мазепа, драма в 4 діях	30ц
Невольник, драма в 5 діях	1.25
На сіножаті	1.25
Нещасне коханнє, драма на 5 дій	1.50
Ой не ходи Грицю та на вечерниці, драма в 5 діях	1.00
Орися, комедія в 4 діях	60ц
Панна Штукарка, комедія в 3 діях	60ц
Пімста Жидівки, драма в 5 діях	1.25
Повернувся із Сибіру, драма в 5 діях	80ц
По ревізії, етюд в 1 дії	50ц
Пошились у дурні, ком. опера в 3 діях	1.25
Сатана в бочці, комедія в 1 дії	80ц
Сватаннє на вечерницях, водевіль в 1 дії	80ц
Тарас Бульба, драма в 4 діях	80ц
Хмара, драма в 5 діях	80ц
Як ковбаса та чарка, то минеться сварка, водевіль в 1 дії — Ціна	50ц
Театральне Мистецтво — журнал театру і сцени, виходить з літературним додатком "Театр. Бібліотеки" 2 доляри на рік. Річник перший	1.00

UKRAINSKA KNYHARNIA

658-660 Main St. Winnipeg, Man.

М. СТАРИЦЬКИЙ.

ЮРКО ДОВБУШ

Історична Драма

в V. діях і VI. одмінах

З Життя Карпатських Гуцулів

Сюжет позичено з романа Францоза
"За правду".

НАКЛАДОМ: УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
660 Main Street, Winnipeg, Man.

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

ЮРКО ДОВБУШ — гуцул.

НАСТЯ — його мати.

ТЕТЯНА — молода його.

МАРТИН — її дядько.

ЗАГНИБІДА } Гуцули.
ДІД ГАРМАШ }

ЖИД КОРЧМАР.

ЮДКО — його син.

РАХІЛЬ — його дочка.

ГРАП ГРУЗДИЧ — властитель маєтку.

МАНДАТОР.

ҐНАТ — Гуцул, прислужник грапський.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ.

ПАННА 1, 2.

ГУЦУЛКА 1, 2.

Гуцули, Гуцулки, пани, пані, панни, опришки.

ДІЄТЬСЯ В ГАЛИЧИНІ, В КАРПАТСЬКИХ ГОРАХ.

ДІЯ І.

Навдалі гори вкриті лісами, понад проваля мальовничо розкинулись нагірні хатки з церквою, проміж скель повелась стежка; на третьому пляні збоку під скелею дуб. Праворуч на першім пляні корчма, коло нньої столи й лави. Ліворуч на другім пляні купа дерев, а за ними під навислою скелею камінь до сідання. Ранок.

ВИХІД І.

Мартин, Загнибіда, дід Гармаш (пють пиво за першим столом, за другим далі два Гуцули. Впродовж дії старий дід жид, син його Юдка, дочка Рахиль прислугують.).

ЗАГНИБІДА (ударивши кружкою по столу). Кажу-ж вам, що опряжуть вас цілком, опряжуть тай годі! Приборкають спочатку крила по малу, по троху, що й не счуєшся, а далі й зовсім візьмуть у пута.

МАРТИН. Не зважуться!

ДІД. Ох, уже за мою память богато висмикнули волосся в Гуцула.

ЗАГНИБІДА. Ще-б не богато? Уже мало і зосталося! Чи давно було наші землі сягали аж по той бік Черемоша? А тепер запродають їх, межують...

ДІД. Правда, правда...

МАРТИН. Не підберуться поки наші гори стоять, поки Гуцул вміє держати топірця й карабіна!

1. ГУЦУЛ. Не діждуть!

2. ГУЦУЛ. Не попустимо!

ЗАГНИБІДА. Ой, побабіли ви, зовсім побабіли! Поки Гуцул не цурався своїх темрявих лісів, та крутих скель, то був дужчий за горянського ведмедя, а як спізнався з долинами, та з розкошами, то й розніжився, квашою став.

ДІД. Стародавніх звичаїв і Бог велить держатись.

1. ГУЦУЛ. А хіба ми не держимось?

2. ГУЦУЛ. Як батьки так і ми.

ЗАГНИБІДА. Ет!

МАРТИН. Не в тім річ. Життє не стоїть на одній порі. Риба шукає де глибше, а чоловік де лучше... А ось в чім гріх, що ми не держимося купи.

ЗАГНИБІДА. Се Юрко Довбуш на таку мудрість тебе наставив?

МАРТИН. А хоч би й він? Його розум твердий і освічений.

2. ГУЦУЛ. Правда, як з книг говорить.

1. ГУЦУЛ. А скільки нам допоміг: научив і орати як слід, і кошари городити.

ДІД. Та що й казать: спасенна душа.

МАРТИН. І щире серце. Юрко за людей й останню сорочку скине.

ЗАГНИБІДА. Та він мягкосердний, бо з долини, але тією овечою добрістю тільки псує наше серце горянське: не леміш і не чересло справа гуцульська, а топірець і рушниця!

ДІД. Ні, самою рушницею хліба не здобудеш.

2. ГУЦУЛ. І Юрко каже, що тільки працею та згодою Гуцул себе найбільше зборонить.

1. ГУЦУЛ. Та освітою розуму.

ЗАГНИБІДА. Ха-ха-ха! Гуцул з книжкою! Слухайте, слухайте тієї вівці!

МАРТИН. Що ти на Юрка плещеш? хіба він курополох?

2. ГУЦУЛ. Ого! Він на Карпатського ведмедя сам на сам іде.

МАРТИН. А мене хто врятував? Як-би не він, то кудлай надів-би мені червону опанчу й шапку.

ЗАГНИБІДА. Та нехай він буде відважнійший за сокола, а на що нас хоче на курчат повернути. Оті його речі спасенні дратують мене, лютують мене! А наші розвісили вуха.

ДІД. Юрко лихому не учить.

МАРТИН. А коли-б прийшлось до діла стати, то й не здрігне.

ЗАГНИБІДА. Спасенним словом боротися з ворогом! Е-ех! У мене кулак свербить і печінки аж тліють, так би я кинувся на всякого чужака, що лізе на нашу спину! І коли ми від них здихаємось?!

МАРТИН. Е! Коли ми всі під одно крило підемо.

2. ГУЦУЛ. І Юрко казав, та й инші балакають.

ДІД. Коли-б то Бог поміг!

ЗАГНИБІДА. Випємо-ж за те, щоб і наші горяне стали вовками, а не вівцями!

МАРТИН. І сподівались на кращу долю!

ВСІ. Згода! (Пють).

ВИХІД II.

Ті-ж та Тетяна, Гнат, парубки, дівчата та молодиці.

ГНАТ (крадеться і тихо до Гуцулів). Слава Богу.

ДІД. Во віки слава.

МАРТИН. Амінь.

ЗАГНИБІДА. Набрехач мандаторів?

МАРТИН. Еге-ж, завелася падлюка. (Гнат ховається).

ЗАГНИБІДА. Чого-ж попускаєте? Та я-б його в шмаття, в клоччя, тільки-б мокре зісталося!

МАРТИН. Так йому й буде.

1. ГУЦУЛ. Та вже його раз в руках подержали!

ЗАГНИБІДА. Мало, коли ходить!

(З гір починають показуватись ґрупами гуцули, оддалеки чутно дзвони).

ТЕТЯНА (Підбігає, кланяється і цілує в руку Мартина). Слава Богу! З святом вас, дядьку!

ГУЦУЛКА МОЛОДА (підбігає до діда і цілує його в руку). І вас, дідусю.

МАРТИН. Спасибі, моя дитино, а я за старістю поліпувався...

ДІД. То вже мені можна сказати, а тобі, брате, ще сором.

МАРТИН. Так я-ж діду маю куничку, то вона певно молилась і за себе й за мене. Адже так?

ТЕТЯНА. Молилась і за вас, і за тітку Настю, і за...

МАРТИН. Чого-ж замовчала? Хе!

ТЕТЯНА. Бо... не скажу.

ДІД (до Гуцулки). А ти-ж за кого молилася?

ГУЦУЛКА. Тільки за вас дідусю! (Лащиться).

ЗАГНИБІДА. Внука?

ДІД. Унука. Осе тільки всього на світі. (цілує внучку). Ну, біжи-ж, моя ясочко, гуляй собі.

МАРТИН (довго тимчасом шептав щось Тетяні, що аж очі спустила). А що, панове, чи не краса Карпатів моя Тетяночка, чи не квітка нагіря?

1. ГУЦУЛ. Правда, дядьку Мартине, найкраща квітка.

ТЕТЯНА. Як таки можна у вічі хвалити?

МАРТИН. Коли є що хвалити, то й хвалю.

ДІД. Завстидали дівчину.

МАРТИН. Не бійтесь, вона не з полохливого кодла!

ЗАГНИБІДА. Справедлива Гуцулка!

ТЕТЯНА. Я вмію і з пістоля стріляти, — мене Юрко виучив.

ЗАГНИБІДА. Козир-дівка! Присяй-бі, коли-б старому не встид, то закохався-б. Ну, та в мене є син... (тихо до неї). Чи підеш, ласочко за нього?

ТЕТЯНА. Ні, спасибі вам.

ЗАГНИБІДА. Чому?

ТЕТЯНА. Тому... що в мене... не скажу дядьку....

ЗАГНИБІДА. А, щасливий, знать, той, за кого ти молилася?

МАРТИН. Гм-гм... А що Юрка не бачила?

ТЕТЯНА (озираючись). А хіба його тут нема?

ЗАГНИБІДА. І тут Юрко? О, колись здибаємось... (Гуцули й Гуцулки кланяються поштивно старшим і купчаться осторонь.).

МАРТИН. Що-ж ви, юнаки, погуляти зібрались, та й шукаєтесь мовчки? Поснули! А ну пісню!

ЗАГНИБІДА. Та таку щоб і моя стара кров заграла!

МАРТИН. А ну, Тетянко, до гурту, та заводь доброї.

(Гурт, з початку шепочуться, а далі співають).

ҐУРТ: —

Гей, та посохла тирса в горах
І квітки на полі,
Ой та не буде нам горянам
Вже кращої долі.

Гей, та натягнуть усім леґіням,
Та біли і шкури,
Ой запровадять із гір розкішних,
Та за невільні мури.

Гей поженуть нас у чужі країни
З ланцюхом на шиї,
Ой уже-ж нам більше не задзвонять
Дзвони Коломиї!

МАРТИН. Досить! Годі! Тихо! Цур їй та пек отій пісні! Я її ненавиджу: вона нагадує мені і мою неволю, і ваше ярмо!

ДЕ-ХТО. Чого-ж так, дядьку?

МАРТИН. А того, що сю пісню зложили собі на сором наші горяне, коли дізнали неволі.

ЗАҐНИБІДА. (Кидає кухлем об землю). І забули, як боронили діди і батьки наші предковічні гори від чужої наруги.

ДЕ-ХТО. Як так?

ЗАҐНИБІДА. А так, обступили вже нас з усіх боків, швидко із гір виженуть!

ДРУГІ. Чого-ж то?

ЗАҐНИБІДА. Того що дурні, забулися, як топірця і ґвинтовку в руці держати!

ДЕ-ХТО. Не забулися, се третя рука у Гуцула.

МАРТИН. А ну, ну побачимо. Ей хлопці, давайте в топірця грати! Ось, відступіться на бік. Скільки ступенів до того дерева?

ДІД. Двайцять буде.

МАРТИН. Тепер, по давньому звичаю давайте бриль. Хто хоче зі мною топірця кидати?

ДЕ-ХТО. Я! Я! Я! Я!

ЗАҐНИБІДА. Отже ти підібєш і мене старого.

МАРТИН. Та які ми старі? Ще справимось.

ЗАГНИБІДА. О? Давай руку!

МАРТИН. Спасибі. Ну, сором вам леґіням буде, коли старі подолають вас! Тетяно, держи. (Дає бриль). Кидайте кожен по 10 крейцарів. Хто відрубає за 20 ступнів оту гильку, — тому все що в капелюсі.

ЗАГНІБІДА (кидає). На мої 10 крейцарів!

ГНАТ (підходить). На ось і мої.

ДЕ-ХТО. Ого, який щедрий цванциґера кинув.

ГНАТ (тихо). Для такої Галочки і ґульдена-б не пожалував, а коли-б покохала, то й дукача.

ТЕТЯНА. Ти мені такого язиком не плещи, а ще жонатий! От, як скажу Юркови, то й голова на плечах не вдержиться!

ГНАТ. Я жартую (на бік). Осоружний, стаєш ти мені вповперед, ну підожди-ж!

ТЕТЯНА. А ну-те, хлопці, крейцарі скидайте, не скупіться! (По черзі кидають, чути голоси: Ось на! Бери! На пропале).

МАРТИН. Ну, швидше, починаймо!

ТЕТЯНА. А Юрка й не почекаємо.

ЗАГНИБІДА. Десять одного не ждуть.

ТЕТЯНА. А ось і він! (до дівчини.) На, дозбирай, а я побіжу стрінути.

ЗАГНИБІДА. Та що йому до топірця, нехай псальми співає.

ВИХІД III.

Ті-ж та Юрко Довбуш.

ТЕТЯНА (з пригірка). Він! він!

ДЕ-ХТО (здіймають шапки і махають). Юрко, Юрко йде! Батько наш!

ЗАГНИБІДА. Може пан-отець?

ГНАТ (далі, на бік). Бач, яка шаноба! Його треба збутись.

(..Поки Тетяна веде з Юрком на пригірку сцену, Мартин відмірює ступні, другі вимахують руками, одна дівчина перевязує червоною стрічкою шляпу на дубі).

ТЕТЯНА (Юркови). Здрастуй, орле мій, де барився так довго, аж очі посліпли тебе виглядаючи!

ЮРКО. А, не питай, голубко! Я був при такім горі, якого не сила й носити, яке тягне чоловіка у скажені хвилі Черемоша.

ТЕТЯНА. Що-ж там, Господи?

ЮРКО. У Струїв троє дітей померло і на-силу Господь мені поміг втихомирити їм муку, а то кинулися-б з скали у прорву

ТЕТЯНА. Нещасні, тільки й тішились тими дітками. З чого-ж то їм нагла смерть?

ЮРКО. Ото-ж і боляче, з такої хороби від якої бороняться скрізь люде, з віспи. Я всім кричу, щоб віспу щепили, бо гинуть від неї, як, мухи, так ні... жахаються... Ох, темнота, темнота...

ТЕТЯНА. Ти все за других побиваєшся, аж зблід.

ЮРКО. Чуже горе мені близче свойого! (Сходить з гори і наближається до гурту). Слава Богу, братове!

ВСІ. Во віки слава!

МАРТИН. А ми тебе ждемо, щоб показав, як топірцем володієш?

ЗАГНИБІДА. Чи так як і язиком?

ЮРКО. Давайте, рука не схибне! По чому складчина?

ТЕТЯНА. По 10 крейцарів.

ЮРКО. Гаразд! (Кидає в бриль).

МАРТИН. Начинаймо-ж! Ну, я перший! (Кидає топірець)

ВСІ. Не влучив!

ДІД (за столом). Ходи, брате Мартине, за стіл, там уже не наша робота!

ЗАГНИБІДА. А ну я! (Кидає).

ВСІ. Дряпонув, та не відтяв!

МАРТИН. Ха! Рушай бра, і ти до нашого гурту!

ТЕТЯНА. Гудзь! (Гудзь кидає).

ВСІ. Схибив!

ТЕТЯНА. Моторний! (Той кидає).

ДЕ-ХТО. Не влучив!

ГНАТ (тихо). Тетяно, клич мене!

ТЕТЯНА. Заплечник мандаторів!

ГНАТ (виступає).

ТЕТЯНА. А се ви, дядюшка!

ДЕ-ХТО. Виявилась тварюка! (Гнат кидає).

ВСІ. Ха-ха-ха! Попав пальцем в небо! Тю!! (Гнат тікає).

ТЕТЯНА. Тепер Юркова черга.

ЮРКО. Відступіться! (Кидає).

ВСІ. Упала гілка, як бритвою зрізав! Юркови Слава! Слава! Слава! (Кидають шапки в гору).

МАРТИН (до Загнибіди). А що тепер скажеш, не рука може?

ЗАГНИБІДА. Що й казати, ловко!

ДІД (обнимає Юрка). Спасибі, сину, що піддержав юнацьку честь.

ТЕТЯНА. Я-б наперед прозаклалась, що Юрко всіх переду̂жа! (Висипає на стіл гроші.) Бери свій виграш!

ЮРКО. Пийте-ж на нього, братове!

МАРТИН. Гей, жиде, пива, пива!

ЖИД (вибігає). Скільки дати?

МАРТИН. Бери гроші, цуп на всі, щоб гурту до завязку стало!

ЮРКО. А дівчаткам ріжків, та горіхів. (Старий жид, Юрко і Рахиль виносять пиво, всі розберають кружки. Юрко здоровиться з Юдком).

ЮРКО (до Юдки). Повернувся вже з школи?

ЮДКО. Ні, ще тільки приїхав батька провідати.

ЮРКО. А, гаразд. Учись, учись.

МАРТИН. За здоровля Юрка!

УСІ. Слава! Слава! Слава! (пють).

ЮРКО. Спасибі, братове! (Деякі пють пиво, инші шопочуться з дівчатами мальовничими ґрупами. Загнибіда шепочеться з юнаками.).

ВИХІД IV.

Ті-ж і Мандатор з Гнатом.

МАНДАТОР (іде поза людьми і деревами і сідає непомічений

за деревами, а за ним Гнат.) А, кажи-но дати теґо... теґо... пива, доміне.

ГНАТ. Зараз, тільки тут небезпечно.

МАНДАТОР. А чого-то? Каж — но дать зараз!

ГНАТ. (махає на жида). Пива!

ЖИД. Зараз!

ДЕ-ХТО. Пива, жиде!

(Той крутиться і віддає кухоль Рахильці, бо на нього гукають з ріжних сторін пива! і шарпають.)

МАНДАТОР (взявши кухоль у Рахилі). А то хто? От досконала квіточка! Чудо! Лялечка! Теґо... теґо...

ГНАТ. Дочка нашого шинкаря, ще мале, дівчатко.

МАНДАТОР. Але... унесеннє! (Бере й щіпає її за щічку). Ягідочка, вишенька!... Сповіщу синови дідича... теґо... теґо... буде вдячний... пива ще!

РАХИЛЬ. Я зараз. (Юрко зупиняє її).

ЮРКО. Кажи брату, а сама не бігай сюди.

МАНДАТОР. А то який діябел?

ГНАТ. Та Довбуш-же Юрко; коли вельможний пан його не запакує, то тут пропадати треба: уже не буде панови ні подарунка, ні гостинця, та й накази ніхто не буде сповняти.

МАНДАТОР. А бестія! (Пє пиво). Каж-но дати ще теґо... теґо... пива!

ГНАТ (Юдкови.) Давай!

МАНДАТОР. Хай, дівчинка!

ЮДКО. Від дівчинки подавишся, пане!

МАНДАТОР. А то ще який зух!

ГНАТ. То брат її.

МАНДАТОР. А, лайдак! Так Юрко кажеш?

ГНАТ. Привселюдно лає вельможного пана.

МАНДАТОР. А шельма... Я йому покажу! Єще теґо... теґо... пива!

ГНАТ (на бік). Ну й утроба! Зараз.

(Знов сам жид приносить мандаторови пива).

ГНАТ (шопоче щось Мандаторови на вухо).

ЮРКО (відійшов з Тетяною ліворуч). Матері не бачила? Не знаєш куди вони пішли?

ТЕТЯНА. До куми з церкви. А ти довго тут будеш?

ЮРКО. Ні, зайду за матірю та й до дому.

ТЕТЯНА. І я до вас з дядьком піду.

ЮРКО. Заходь, моя квіточко! Твій ясний погляд і золоте серце завжди на мою душу надихають спокій.

ТЕТЯНА. Орле мій! Ти знаєш, нема мені більше радости в світі...

ЮРКО. Знаю, голубко; треба вже і з дядьком побалакати про нашу долю.

ТЕТЯНА. Чи й переживу я те щастє! (Заходять далі на пригірок).

ЗАГНИБІДА (з кружкою пива). Так-то, хлопці-юнаки, вірніщого друга за топірця нема! Нікому не вірте!

ДЕ-ХТО. Правда!

ЗАГНИБІДА. За топірця-ж і за келепа!

ДЕ-ХТО. Згода! (Пють).

МАРТИН. За розум і добру волю Гуцулів!

ДРУГІ. Слава, слава!

ГНАТ. (до Мандатора). То бунт.

МАНДАТОР. До стусет круцъ! Єще лайдаки скалічуть таку пишну фіґуру, як моя. Каж-но для одваги... теґо... теґо... пива!

ГНАТ (махає на жида. На бік). От лиха! А щоб тебе чорти взяли! Так як Юрко розпудив хлопців, то нехай і йде в тюрягу...

МАНДАТОР. Натуральне же так!

ГНАТ. Може вельможний пан велить собі ще пива. (Махає на жида.)

МАНДАТОР. А добре! (Лягає). Ляжу і відпочину трошечки, бо знудила мене праця публична.

ЗАГНИБІДА (зустрівши Гната що відійшов). Гляньте, он набрехач шпиг, а ну його, хлопці!

ДЕ-ХТО. Тю! Ловіть! Держіть! (Гнат побіг).

ДІД. Та киньте його к'бісу!

МАРТИН. Не паскудьтесь, краще заграйте і заспівайте мені мою пісню і я підтягну.

ДЕ-ХТО. Пісню, пісню! Можна!

ГУРТ (один грає на козі).

Широкий пас, при боці бронь,
А топірець аж сяє,
Веселий погляд мов вогонь,
Гуцула всяк пізнає!

Єсть у мене топір, топір,
Цвяхована бляшка,
Не боюся я нікого,
А ні того ляшка!

А на горах — то-ж Божий рай,
Тут наша правда й сила,
Ніхто Гуцула не чіпай,
Нема чужим тут діла!

Єсть у мене дівча гарне,
А біле, як гуся,
Як воно мене пригорне,
То й я притулюся!

Бо ми пани Карпатських гір
І не попустим волі,
Нас не зляка ні меч, ні звір,
Не зігнемось ніколи!

Єсть у мене топір, топір
Цвяхована бляшка,
Не боюся я нікого,
А ні того ляшка!

ДІД. Дякуємо, дякуємо, отся пісня і старечу кров розворупить!

ЗАГНИБІДА. А все таки кажу ви баби.

ДЕ-ХТО. Які ми баби?

МАРТИН. А то й не баби? Он стоїте собі, та окунів ловите. А хіба так ми за наші часи гуляли. Танцями збіємо було

таку куряву, що й в носі крутило. А ви певно і танцювати не вмієте, чи забули?

1. ГУЦУЛ. Як не вміємо, дядьку? Та наші дівоньки такі танцюристи, як сарни, а леґені, як тури!

МАРТИН. А ну-ну, доведи се не язиком, а ногами!

ЗАГНИБІДА. Ну, нехай собі юнацтво гуляє і танцює, а ми старі ходім до корчми, та за збаном де об чім порадимось'

(Танці. Мартин, дід, Загнибіда і старі виходять. Починається танець з топірцями, Тетяна попрощавшись з Юрком, знов вибігла на пригірок, а далі вернулась і стала коло танцюючих).

ВИХІД V.

Ті-ж і Груздич.

ГРУЗДИЧ (верхи на коні, пишно убраний, коня веде Гнат). А куди-ж дорога до замку?

ГНАТ. Я проведу вельможного пана.

ГРУЗДИЧ. А що то, весілле?

ГНАТ. Відпуст сьогодня, вельможний пане.

ГРУЗДИЧ. А гарні дівчата... а надто ота... (Показує на Тетяну). Хто вона?

ГНАТ. Тетяна, вельможний пане, молода Юрка Довбуша.

ГРУЗДИЧ. Шкода! (Знов дивиться). Ах, яка красуня!

2. ГУЦУЛ (підбігає до Мандатора й будить). Пане, Мандаторе, вставайте! Вельможний пан...

МАНДАТОР. А, цо? бунт?

ДЕ-ХТО. Пан кличе!

МАНДАТОР. Єзуз-Марія! Щож я? Теґо... теґо... ґдзє? ай! Вельможному пану моє шанованнє... (біжить і скидає замість шапки перуку).

ГРУЗДИЧ. Ха, ха, ха! пан так застудить лисину!

МАНДАТОР. Пшепрашам!

ГРУЗДИЧ. Ну, рушай! (За Груздичем виходять Мандатор та Гнат).

ТЕТЯНА. Чого-ж ми замовкли? Перелякались чи що?

ДІВЧАТА. І не думали!

ДРУГІ. Так до танців!

(Починається танець коломийка. Гурт підспівує).

А хто за нами — ми за ним,
Ніженьками зібєм дим;
Хай заграє нам музика
Радість в нас тепер велика!

ВИХІД VII.

Ті-ж і Пилип.

(Пилип збігає з гір і кричить несамовито).

ПИЛИП. Гей, братове! Старші юнаки! До каплиці! Там ґвалт чиниться!

ВСІ. Що таке? що таке?!

(Танці відразу спинились. Всі оточили Пилипа).

ПИЛИП. Груздича запроданці відбирають церковну нашу землю!

ВСІ. Не вже, прокляті?

ТЕТЯНА. Біжім по селу наших, скликати, та зносьте сюди келепи й рушниці! (Дівчата розбігаються).

ВИХІД VIII.

Мартин, Загнибіда, Дід, Юрко.

ЮРКО. Що тут таке панове? чую лемент стоїть?

МАРТИН. Що там скоїлось? Яке лихо?

ПИЛИП. Розбій! Ґвалт! Грабують наше добро!

ЗАГНИБІДА. Як так, сину?

ДІД. Хто сміє на нас руку зняти?

ПИЛИП. Груздич!

ЮРКО. Яким правом?

ПИЛИП. Силою! Кулаком!

ДЕ-ХТО. То і ми дрючками!

ЮРКО. Стійте! Нехай Пилип толком розкаже!

ПИЛИП. Вам звісно-ж, що стара каплиця позаторік упала; а ми зложились і вимурували нову, та на лихо собі не-

ставили не внизу, де стара була, а на горі, посеред нашого поля.

ЮРКО. Ну, ну?

ПИЛИП. Тепер вони подивилися, що в паперах значиться, що скарбове поле по каплицю, тай межують посеред нашого поля і забирають все наше й церковне до скарбу.

ДІД. Ач, які хитрі!

ЗАГНИБІДА. Діяволи! Жироїди!

ДЕ-ХТО Бити їх!

ЮРКО. Яка злодіяцька вигадка! А ви-ж пояснили їм, що ся каплиця нова, а що в папері занесена стара, де криниця!

ПИЛИП. Казали! Як не казали — казали!

ЮРКО. І що-ж вони, оті грапські запроданці?

ПИЛИП. Суціги! У паперах, кажуть стоїть по каплицю — так і ріж!

МАРТИН. В кілки їх! Щоб і духу на наших землях не смерділо!

ДЕ-ХТО. За топірці та рушниці!

ЗАГНИБІДА (махає топірцем). Тельбухи випустим. (На сцені по трохи, збираються Гуцули, натовп хвилюється: чутно покрики, махають топірцями).

БІЛЬШИНА. Усім!

ЮРКО. Стійте! Браття! друзі мої. Стійте! Вислухайте одно моє слово!

ЗАГНИБІДА. Що там слухати?! Тут ворог посідає, а ми будемо псальми співати.

БІЛЬШИНА. Ніколи!

ЮРКО (заступає дорогу). На Бога. На святу правду молю вас! Послухайте, брати, мойого слова! Порадьмось з розумом та серцем.

ДІД. Юрко говорить! Юрко говорить!

МАРТИН. Тихо! Тихо! (Ґвалт стихає).

ЗАГНИБІДА (з досадою). Ет, бабії, ганчірки! Розвішують вуха!

ЮРКО. З опалу, друзі, легко й самим кривду вчинити, кров людську дарма пролити...

ЗАГНИБІДА. Ми не дяки, а вояки! Коли нас грабують, так обухом!

ЮРКО. Проти обуха знайдеться келеп: таким робом правди не дійдеш! Право повинно боронитись правом, поки не скасовано закона.

ЗАГНИБІДА. Та се-б то по твоєму судом?

ЮРКО. Судом.

ДІД. Ми на судах не знаємось!

МАРТИН. Ми не сущіги!

БІЛЬШИНА. Куди нам! (Гомін росте все більше).

ЗАГНИБІДА. У нас відберуть батьківщину, предковічні гори наші, а ми будемо відписуватись паперами.

ДЕ-ХТО. Ми топірцями пропишемо!

ОДНІ. Тихо! Мовчіть! Дослухаємо!

ДРУГІ. Що слухати? Гайда!

ДІД. Тихо, тихо! (Гомін стихає).

ЮРКО. Заклинаю вас, мої друзі, послухайте мене! дайте час, я сам піду до Груздича, поясню все йому і певен, що він проти закона піти не наважиться.

МАРТИН. А як наважиться?

ЗАГНИБІДА. Або канчуками прийме?

ЮРКО. Коли у його не знайдеться ні краплі совісти, то все-ж таки наша земля не безсудна.

ДІД. Нехай Юрко іде зараз до Груздича.

ЗАГНИБІДА. Не слухайте! Не виграє справи!

ЮРКО. Такої справи не виграти? Такого справедливого діла, не виграти? Тоді мусів би світ захитатися і запастись; о тоді-б мусіли люде з реготом перегризти одні одному горла! Ні світ держиться правдою!

ДІД. Юрко правду говоре!

ВСІ. Правду, святу, правду!

ЗАГНИБІДА. Брехня!

ЮРКО. Клянусь вам, мої друзі, усе добро моє віддати, покласти і розум, і серце, і душу на оборону вашого правого діла!

ВСІ. Спасибі!

ЮРКО. Я зараз іду!

ЗАҐНИБІДА. Гей, за топірці!

ЮРКО (підіймає топірець). За правду і за розум!

ДІД (обнимає Юрка).

ВСІ. Слава, слава!

ЗАГНИБІДА (ламає топірця).-Пропадайте-ж ви! Так поламають і вашу волю і правду!

Завіса хутко спадає.

ДІЯ II.

Картина 1-а.

(Роскішний кабінет Ґрапа. Богата обстанова, писарський стіл, фотелі, двері, просто і в бокові покої).

ВИХІД I.

ҐРАП (сам сидить і розглядає пляни в пишнім халаті). Не йде у мене з думок образ теї гуцулки, котру бачив учора... мальовнича фіґура! Очі брови і всі риси обличчя... щось надзвичайне... станок, як тополя, а перса... ах! Не можу й вибразиць собі рівної пенкности; до правди мусить бути медіційська Венера! А коральові уста! Та за поцілунки такої нагурної кралі можно дать дужо пєнєзов. Якийсь окропний потяг окрилив мою душу і пориває до тої простої та пишної квітки; не спав навіть через цілу ніч ані на хвильку... Мені той хлоп повідав же Тетяна невіста якогось дурня.. . Треба щось погадаць... Чи не помилка в лічбі? Далеко більш виходить у мене по нових плянах землі... Бардзо цікаво в чім річ? (Рівняє новий плян до старого). Так, так, ах яка пишна гуцулка, ктуру вчора я бачив... Мальовнича фіґура! Не йде з думок її образ, та й годі! Ні по всіх краях межі не нарушені, а де-не-де ще ніби то до наших маєтків прибавлено. Новина, як маме кохам! (Запалює сиґару). Яка вродлива, яка пєнкна. Очі, брови і всі риси обличчя щось надзвичайне! Станок як тополя, а перса, ах! і раю не треба... Чекайте, ось на пляні в однім місці, зовсім не по старій границі поведено, а прибавлено мені дуже більше... слічні землеміри, далі Буґ слічні. (Дзвонить).

ВИХІД II.

Грап і льокай.

ГРАП. Нікого ще там нема з урядників?

ЛЬОКАЙ. Гнат стрілець тут.

ГРАП. Клич його сюди.

ЛЬОКАЙ. Слухаю, ясноосвєнцоний грабя! (виходить).

ГРАП. Треба, конечне, сього лайдака розпитати: він здається щирий, бодай і придуркуватий.

ВИХІД III.

Гнат і Грап.

ГНАТ (низько кланяється). Падаю до ніг ясноосвєцьоний грабя.

ГРАП. А здоров... Ну що? Як там у вас? Все благополучно? Спокійно?

ГНАТ. Та, поки що ясноосвєнцоний грабя... тільки тут у нас завівся один бунтар, через якого можуть піднятись розбої.

ГРАП. Але-ж... то треба взяти його.

ГНАТ. Я вже і панови Мандатарови, ясний грабя, говорив про нього.

ГРАП. То скажеш ще... (Запалює сиґару). А яка то дівчина перед вела в танцях?

ГНАТ. То Тетяна, молода Юрка Довбуша, отого самого бунтаря, про якого отсе вашій, ясній мосці говорив...

ГРАП. Так не гай часу: треба забезпечити людське право і такія з коріннєм виривати з ґрунту, щоб і духу не було того Юрка.

ВИХІД IV.

Ті-ж і Мандатор.

МАНДАТОР (входить і принижено кланяється). Конечне, ясний грабе, теґо Юрка тшеба запакувати: лайдак, контрабандиста, опіяка, розбишака, гайдамака, чортяка.

ГРАП. О, такий небезпечний?

МАНДАТОР. Страшне, ясний грабе...

ГРАП. Я даю дозвол зараз його взяти...

МАНДАТОР. Слухам, то Гнат хай іде...

ГНАТ. Ба вам краще: ви урядник.

МАНДАТОР. Але... але... мам еще... з яснеосвіцьоним ... а ти везьмеш до помоги.

ГРАП. Так. Но слухай сюди, вац пане, яким-то чудом мені по новому пляну, набігло так богато землі...

МАНДАТОР. То ясний грабя, моеї капітус діло... я після розтлумачу мою вигадку.

ГРАП. Досконало... Подякую.

(Чути в передпокою голос Юрка: пусти, нагле діло до грапа. Другий голос: не велено нікого пускати. Голос Юрка: а я війду).

ВИХІД V.

Ті-ж і Юрко.

ЮРКО (входить гордо). До твоеї милости, пане!

ГНАТ і МАНДАТОР. Юрко! (Відскакують).

МАНДАТОР (до грапа). Ото й есть бунтовщик.

ГРАП. Як ти насмілився.

ЮРКО. Маю пильне діло, а мене не пускали. Як-би було мое власне діло, то я-б і зачекав. Але се діло Боже і цілої громади і діло нагле, пильне.

ГРАП. Яке там діло у них може бути, що насмілились мене турбувати.

ЮРКО. Над громадою учинено страшенну кривду і ограбовано ніби то по твоему приказу, а я певен, що се тобі невідомо.

ЮРКО. Осей суціга (На Мандатора). З землеміром одбатували мало не половину громадського і церковного поля до твоїх ґрунтів...

МАНДАТОР. Лже лайдак...

ЮРКО. Я з роду не відав лжи, то ти нью свої вчинки

кривш, бо коли довідається і грап про ваші шахрайства, то збуриться душею ще більше.

ГРАП. Та в чім річ?

ЮРКО. Громадські землі Заливайчан ще за батьків і за дідів сягали до течії де стояла каплиця, а то рік, як стара каплиця впала, люде взяли і поставили нову, та тільки не внизу коло течії де перше, а на горі посеред свойого поля. Тепера через се відрізують до скарбу від течії по нову каплицю все поле. Яке-ж се право?

ГРАП. А он що... досадно.

МАНДАТОР. По купчих паперах виразна стоє же усі землі по каплицю належать до яснеосвєцонного пана, нехай відаються з судом.

ГРАП. А так! Яке мені діло? Я купив, заплатив чисті дукати, не моє діло.

ЮРКО. Але-ж ти пане, за сей кавалок землі, що нинька відрізали від людей, нічого не платив бо його ніхто не продавав.

ГРАП. А ти почім знаєш?

МАНДАТОР. Занадто розумний.

ЮРКО. Сей шмат поля не належав ніколи нікому пріч Залевайчан. (До Гната). Чи так?

ГНАТ. Та так, тільки я в тім не звістен.

ГРАП. А коли в моїм документі стоїть до каплиці, то я й беру до каплиці.

ЮРКО. Береш? Коли знаєш напевне, що се чуже? Що се помилка землемірів?

МАНДАТОР. Коли вам се не подобається, то...

ЮРКО. Та каплиця-ж упала за твойого володіння; се вже твої землеміри наново відрізують чуже, і ти, грапе, таку кривду попустиш?

ГРАП. А правда... але...

МАНДАТОР. Та яке тобі, доміне, до Заливайчан діло? Ти з другої весі, а тільки бунтуєш.

ГРАП. О?! То яке маєш право?

ЮРКО. Як, так по вашому мені нема діла, коли грабують мойого брата? Ні, Христос сказав, положи душу свою за свої

друзі. Так мусить бути: — на правді, та на братстві світ стоїь і кожен за ту правду мусить дбати.

ГРАП. Геть мені з своїми порадами далі!

ЮРКО. На Бога благаю тебе, пане, не зважуйсь за кривду стояти і людське право ломати: ти-ж християнин і поставлений від Бога на висшу ступінь з тебе й спитається більше. Ти би сам повинен був боронити своїх людей від чужої напасти, а не заступати напастників користи ради.

ГРАП. Але... цить...

ЮРКО. Ти-б, грапе, повинен був єднати нас темних, а ти ще бездолиш своїх!

ГРАП. Та ти бунтар!

МАНДАТОР. Як ґембу розпустив!

ГРАП. Габ ахт! Ти забув з ким говориш! За твої речі знаєш яка кара?

ЮРКО. Відколи я себе знаю, пане, мій язик не лукавив ще ні користи, ні страха ради, а говорив завжди те що віщувало йому серце. Як би він хоч раз йому скривдив, то я-б його власними руками вирвав.

ГРАП. Так держи його за зубами, щоб другі не вирвали.

ЮРКО. Краще за правду пропасти, ніж покоритись неправді.

МАНДАТОР. Упартий гайдамака!

ГРАП. Ти з порохом бавишся: стережи себе, а не других, а то доскочиш такого лиха, якого і не знав ще.

ЮРКО. Я пане, безбатченко, і на мій пай чимало випало горя, але ненька навчила мене через те горе щастя дізнати: вона розуміла що людське життє без правди отрусне на віки і що нема більшого щастя, як віддати все життє за ближнього. Над моєю головою пройшла не одна туча, але того що вложила в моє серце неня, не сила її було зрушити.

ГРАП. Що се ти мені тут натяки про неню розводиш? Іди собі.

ЮРКО. А як-же діло Заливайчан?

ГРАП. Досить, я не позволю нікому в мої справи втручатися. Геть!

ЮРКО. То ти здатен ламати закони, топтати найсвятій-

шу від Бога нам дадену річ, якою тільки й держиться світ. Останні настали часи.

ГРАП. Цить мені блазень!

ЮРКО. Але-ж, пане, у нас не безсудна земля. Я піду шукать правди.

ГРАП. Хоч до дідька в пекло! Геть зараз з очей.

МАНДАТОР. Кажіть, ясневельможний грабя, звязать сього бунтаря!

ЮРКО. Не я бунтар, а ви бунтарі напасники, лиходії. Я годину тому назад зупинив бунт виблагав згоду, бо і в думку не клав, щоб у християнина, у грапа не було й краплини совісти в серці і щоб він здатен був такий ґвалт на людськім добром учинити, а тепер, бачу що свої гірш, ніж бісурмани.

ГРАП. Мовчать мені, хаме! (хоче вдарити палицею).

ЮРКО. (виривас палицю і ламас її). Ще не родилась на світ та рука, шоб на мене піднялась.

ГРАП. (скажено). Візьміть його, звяжіть! Гей, люде! (Мандатор і Гнат відскакують, виходять два льокаї).

ЮРКО (стряхнувсь і льокаї відскочили). Далі! Запроданці, наймити! (Робить ступінь вперед і трясе топірцем). Ви накликаєте на свої нерозсудливі голови велику біду і відвести її буде не сила. Затремтить від жаху ваша совість, як захитається і застогне земля. Але буде пізно вогонь тушити! Твоя воля і правда Господи! Суди-ж тепер нас! (Гордо виходить, всі остовпіли).

Завіса.

Картина II.

(Задня декорація 1-ої дії на право на першім пляні гарна хатка, коло неї широка призьба, на ліво стодола, хлів. Просто перегороджена сцена парканом, за ним високі скелі.)

ВИХІД VI.

Тетяна сама.

ТЕТЯНА (заглядас в вікно). Паніматка уже спочити лягли, а Юрка нема. Може зайшов куди, так ні, казав, щоб я

провела його маму, а що він незабаром буде в дома. Боже милосердний, як я люблю його, мойого орла карпатського, моє сонце красне! Він для мене друг і брат, і батько й все! Що ні єсть на земли святого. Єдиний, єдиний, і плакала-б, і молилась би на нього, і очей би з нього не спускала... А він казав, що побалакає... може до дядька Мартина і зайшов? Ох, здається я такого щастя і не витримаю, серце від радости вискочить із грудей і впаде до ніг йому, тріпочучись. Хтось іде? (Озирається і вибігає на скелю). Ні то не він. А може долі там між юрбою!? Світе мій! я тут чекаю тебе як дня праведного, серед глупої ночі. Чуєш? (Співає). Не чує нема його, бо прибіг-би зараз на мій голос. Який нудний, та забарний час на самоті... і так чогось серце занило, та заболіло на самоті. Відведи, мати Божа, від лиха!

Хор дівочий за коном.

Ой, ти дубе кучерявий!

ТЕТЯНА. О, вже й по відпусті, рушили всі і наші дівчата вертаються... що воно за знак?

ВИХІД VII.

Тетяна і дівчата.

Дівчата виходять на кін, співаючи далі.

ДІВЧИНА 1. Тетяно, а ти чого тут гуляєш? Ходім разом до дому.

ТЕТЯНА. Я тут дядька Мартина жду.

ДІВЧИНА 1. І не дожидайся: він до дому пішов і на тебе чекає.

ТЕТЯНА. А дядько мені казали, що будуть сюди з Юрком.

ДІВЧИНА 1. І в думці не клади.

ДІВЧИНА 2. Та трохи бійки не було, на превелику силу Юрко вгамував.

ТЕТЯНА. Господи! Що таке?

ДІВЧИНА 2. Та Заливайчане, за церкву...

ТЕТЯНА. А Заливайчане?

ДІВЧИНА 1. Ходи но сюди, роскажу. Дядько Мартин до дому пішов і Юрко либонь з ним.

ДІВЧИНА 2. Ні, він пішов до графа.

ДІВЧИНА 1. Так від його прийде перше до дядька.

ДЕ-ХТО. Не гаймо часу, сестрички, бо дома небезпечно.

ДРУГІ. А так: може ґвалтом напали. Хапаймося!

ТЕТЯНА. Так і я з вами!

ДІВЧИНА 1. Ходи, ходи!

(Тетяна іде до гурту; ґурт співає нову пісню і зникаючи довго співає все тихше й тихше).

ВИХІД VIII.

Настя, а потім Юрко.

НАСТЯ (дивиться надокола). Ого, вже сонце на вечірньому прузі, а нікого нема. Чи то мені чулося, чи снилося, що тут гомоніли й співали? (Глянувши на сонце). Ну деб-се Юрко був? Пятий день до дому не вертається. Все ото за чужим лихом упадає, коли-б ще на своє не наскочив і душі у мене за його немає. (Побачивши Юрка, що раптом вийшов з'за скелі). Синку мій, моє ти око ясне! (Обнимає).

ЮРКО (припадає). Матусю, голубочко, пораднице моя!

НАСТЯ. Як-же я давно тебе не бачила!

ЮРКО. Пять днів, мамо.

НАСТЯ (Цілує його). А ти того й не знаєш, що для матері й пять годин богато розлуки?

ЮРКО. Не по своїх я справах ходив, а по людських...

НАСТЯ. Все пеклуєшся за других, дитино моя, присядь тут. (Сідає. Настя його по голові гладить). Чого ти такий бідний? Чи не слабий, крий, свята панно.

ЮРКО. Ні, мамо, тілом то я здоровий, а душа в мене болить.

НАСТЯ. Чоґо-ж, мій соколе?

ЮРКО. Над Заливайчанами кривду вчинено. Я певен був, що се без відома Груздича і пішов шукати в нього правди, але він користи ради, і сам іде на тяжкий гріх. А!!

НАСТЯ. Не гризи себе так: вони мають свої рушниці.

ЮРКО. Що рушниці? Такий-же ґвалт: хто дужчий, той правий. Ні, на тому світ не може держатись. Хто видобуде меча, від меча і загине.

НАСТЯ. Правда, се слово Боже, тільки...

ЮРКО. Треба один за одного стояти.

НАСТЯ. Тільки не надривайся так: всього людського горя на себе не візьмеш і не піднімеш: важке воно й роздавить кожного.

ЮРКО. Нехай роздавить, нехай я умру під його вагою, а кривді не поклонюсь і не сяду поруч з гонителями. Я клявся Заливайчанам, що верну їм їхню землю і верну, що-б не коштувало!

НАСТЯ. Ох, попущено нас синку, в руки дужім, а у них трудно правди шукати. Через те і Груздич ґвалтує що знає, що тут правда купована.

ЮРКО. А коли закон і правда потоптані в болото, а свої не рятуватимуть, а топтитимуть їх, то такому краєви провалитись красше під землю, щоб покрила вона мерзоту від світу.

НАСТЯ. На все те Божа воля...

ЮРКО. Не вірю!

НАСТЯ. В Бога не віриш?

ЮРКО. В Бога я вірю і в його любов святу до миру вірю, а в те, щоб по його волі лихо і горе чинилося людям — не вірю. Від злої сили воно пішло в мир і з ним треба боротись кожному, хто душі своєї загубити не хоче. Бог сотворив землю і чоловіка і сказав людям: будьте справедливі і стійте за правду.

НАСТЯ. Ох, золоте у тебе серце і святі думки! Сама їм молюся... тільки не рви себе так, дитино моя, шануй своє здоровлє і сили, вони ще й людям послужать, мені продовжуть життє. Заспокійся, сядь спочинь! (Лащить його).

ЮРКО (сідає). Мамо, любите ви мене... (Цілує її). Тетяна вас провела? А де-ж вона?

НАСТЯ. Все тебе тут дожидала. А гарна вона дівчина: хороша, тиха, моторна...

ЮРКО. Душа чиста, як кришталь.

НАСТЯ. Нехай вас Бог благословить, а яка я буду щаслива, та рада. Дай оті пістолі вони тебе мулять. (Здіймає з нього пістолі і кладе оддалік).

ЮРКО. Ні, мамо, броня Гуцулови не тяжка, а топірець зрісся з його рукою.

НАСТЯ (відберає топір). Тепер він тобі непотрібний. Лягай оттут, сипку, поклади голову на мої коліна, оттак! (Юрко лягає на коліна матері, лицем до глядачів). Бачиш, моя журливо голівко, пять днів бігав по горах, а як вернувся то перше побіг до оранди, ніж до дому, бо тобі Тетяну було пильнійше побачити ніж мене. А давно я не розчісувала твоїх чорних кучерів. (Чеше. Юрко засипляє). Голівонько моя мила! Я-б очі видерла тому, хто-б вирвав тобі хоч одну волосиночку. (Гнат з сторожею показується ззаду але поки що ховається). Та хтоб насмілився зачінати? Дала я, своїй дитині міцну руку і сміле серце, хто тобі гляне у вічі, хто почує твій голос, всяк скаже: се орел карпатський! (прислухається). Але що-ж се? мовчить? Заснула, моя бідна утіха! (Пригортає його, стиха голубить, а далі співає тиху колискову пісню).

ВИХІД IX.

Ті-ж і Гнат з слугами.

ГНАТ (кидається). Вяжіть його! (Всі наваловаються на сонного).

НАСТЯ. Ґвалт! Розбійники! Душогуби!

ЮРКО (стрепенувся, відкидає кількох слуг, але другі знов наваловаються на нього). Чого ви від мене хочете?

ГНАТ. Скажуть, як опинишся в тюрмі. Крутіть йому руки, приймість ту зброю!

НАСТЯ. Моїй дитині крутити руки? По якому праву? не діждеш!

ГНАТ. Не турбуйся: вже ведмідь звязаний, як баран.

НАСТЯ. Собако! Горло перегризу тобі! Де топірець? (кидається, її відпихають).

ЮРКО. Не бійся, мамо! Се їм не пройде безкарно.

ГНАТ. Ще й пригрожує! Тягніть сього дурня: там коні чекають!

НАСТЯ. Пустіть, не дам! Поки жива, не відірвете його від мойого серця! Ґвалт! Рятуйте! Душогуби тут!

(Не пускає сина. Боротьба. Гнат хапає її за косу і відтягає.).

ЮРКО. Не руш, матері, гадино!

ВИХІД X.

Ті-ж і Тетяна.

ТЕТЯНА (вбігає). Боже мій! Що се? Завіщо?

НАСТЯ. На сонного розбишаки напали. На загин ведуть, дитину мою!

ТЕТЯНА. Не даваймо Юрка! Рятуймо!

ЮРКО (до матері). Стережіться! Вони вбють вас! (Тетяна й Настя з новим палом кидаються).

СЛУГА. Ой! Кусає за руки!

ГНАТ. Бий її чим попало в голову! (до Насті). Геть, відьмо, всі патли обірву! Ой! То так ти? Так ось тобі! (Бє).

НАСТЯ. Бий, іроде!

ГНАТ. Так зіж-же! (Пхає кулаком в груди та падає).

ТЕТЯНА (кидається на Гната). А-а!

ГНАТ. Божевільна! Пріч! На й тобі! (бє топірцем по голові). Тягніть мерщій його!

ЮРКО. Боже! Де-ж твоє око?! (його витягують).

Завіса.

ДІЯ III.

(Дорога в горах; з ліва і з права — хвої; далі високо гори з сніговими вершинами. Край кона колодязь, коло його фіґура. На ліво якийсь бурдей. Місцевість дика, провалля і стрімчаки).

ВИХІД І.

Юрко і Тетяна.

(З початку чути здалека пісню).

Но. 4.

"Гей та посохла тирса в полі."

ТЕТЯНА (спускаючись з Юрком з гір вискочила на скелю). Юрасю! Он і наше село бовваніє, глянь!

ЮРКО (придивляючись). Так, воно, воно! І церква, і садочки і круча над Черемошем... І навіть наша хата он де! Що-ж воно красне, що-ж воно пишне, Господи!

ТЕТЯНА. Пять місяців минуло, як його бачила! Та тепер, коли знайшли тебе, то я-б і світ за очи з тобою пішла; а то коли ми блукали, тебе шукаючи і слід губили, ото було нудьги та муки!

ЮРКО. І як таки ви знайшли мене? Адже мене було завезено аж у Кут і замуровано до самої смерти... Я вже й не сподівався світу Божого бачити.

ТЕТЯНА. Ти не сподівався, а я сподівалась і вірила Боже як, що знайду орла мойого... і чим більше було невдачі, тим більше я надіялась. Через одного втікача Гуцула ми допевнились де ти, а дядько Мартин з орлятами і викрали тебе...

ЮРКО. Я й досі не збагну, як се вам вдалося?

ТЕТЯНА. Бог поміг; ти тепер соколе мій, на волі і не кинеш краю свойого, нас не зіставиш самих?

ЮРКО. Не кину по добрій волі до смерти, до...

ТЕТЯНА. А по неволі не дамось у руки; то тоді на сонного напали?

ЮРКО. О, за ті ґвалти мусить бути відплата! Божа воля була визволити мене і Він сподобив мене щастя мою родину побачити (Здіймає шапку). Витаю тебе, обнимаю тебе, краю мій рідний, веселий, та вільний колись!

ТЕТЯНА. Ще між наших гір є богато простору, а в темних лісах пристановища, — не дістане нас там неволя.

ЮРКО. Ми на сторожі станемо: коли Бог мене вивів з темниці, то не на те, щоб я тішився щастям, а на те щоб я по-

служив святій вірі, та скривдженим — і я послужу! (Бере грудку землі.) Земле моя рідна, мамо моя закована в пута! Цілую тебе, як найдорозшу святощ, пригортаю тебе до серця, як найріднійшу річ! Присягаюсь тобі служити, поки буйна моя голова не схилиться, як трава під косою!

ТЕТЯНА. Юрку! Що ти собі пророкуєш страшне?

ЮРКО. А чого-ж лякатися своеї волі? Хоч тяжка і щербата та...

ТЕТЯНА. Ні, ми собі загорюємо щастя, між скелями, далеко від собак тих, зівємо собі славне кубельце, та й будемо безпечне сидіти...

ЮРКО. (пригортає її). Горлиця моя дорога! Ти-ж як заворкочеш, то мов зразу воркотанням своїм пригоїш мої болящі рани; навіть жовч наче віск від твойого погляду тане і мені здається, що можна собі вблагати ще хоч крапелиночку того щастя... що ще не занепала надія?

ТЕТЯНА. Не занепала, не занепала! Ще вияснеться нам сонечко! Адже ти кохаєш мене.

ЮРКО. Кохаю, моя дорога... тільки не тіш себе: мало радости...

ТЕТЯНА. Як? Чому? Без тебе мені нема сонця Божого, немає життя!

ЮРКО. Не мені, звірю на вловах, заспокоїти тебе щастєм! Оніміло моє серце від людської сльози, напилось від гонителів жовчи, то й не може всміхнутись до тебе...

ТЕТЯНА. Юрко?! Ти не любиш мене?...

ЮРКО. Люблю, кажу, а тільки боюсь, щоб любов та не прибила мою квітку морозом: не туди веде мене доля...

ТЕТЯНА. Що-б не сталося, а я й умру за тебе!

ЮРКО (обнимає її). Жаль тебе: маєш приняти на себе тяжке горе...

ТЕТЯНА (скрикує). Юрку! Що ти хочеш? Що в тебе на думці? Зацурати мене? Відкинутись?!

ЮРКО. Ні, ні... не те! Ти все про себе... заспокійся, голубко! Бачиш мені тяжко у путах ходити, за кущами ховатись, як злодію ,от побігти зараз, неню обняти, — не вільно

мені... он, хату свою бачу, очей не відведу, а побігти не можу, бо здибає який небудь Гнат, знов в заліза забе...

ТЕТЯНА. Так не ходи, не ходи, мій любий! я сама побіжу і виличу матір: тут і порадимось.

ЮРКО. Правда. Збігай моя ясочко: у мене серце вяне з нудьги, а Мартина все нема...

ТЕТЯНА. Побіжу! Приведу! (Обнимає й біжить).

ВИХІД II.

Юрко сам.

ЮРКО. Не розумієш ти мене, моя горлице! ти дбаєш тільки про власне щасте, моя-ж душа скалічена великим горем людським... а все-ж ще моє серце щемить: жалко йому зрікатися любої втіхи, хочеться жити...

ВИХІД III.

Ті-ж і Мартин.

ЮРКО. А, Мартине! Ну розвідав що? Як матір, Заливайчане?

МАРТИН. До села доступитись трудно: ждуть уже нас пси. В самеє серце чорної гори пролізли харцизи.

ЮРКО. Невже насмілились?

МАРТИН. Здирства навіть чинють... дівчат, жінок до пана хапають...

ЮРКО. І наші селяне не позивають їх? Не жаліютьcя старшому уряду?

МАРТИН. Та які там суди? У кого їх шукати? У башибузуків?

ЮРКО. Так значить нема вже чого нам нещасним Гуцулам шукати на нашій землі правди?

МАРТИН. Казав тобі і кажу, — коли хочеш люду послужити, то стань ватажком тих, що повтікали в гори, орлят набереться чимало...

ЮРКО. Дядьку, ти мене знажуєш, а у мене-ж від думок серце знесилилось... Тільки ні, не ґвалтом... се вже-ж остатня-б була міра...

МАРТИН. Кари боїшся?

ЮРКО. Коли я допевнюсь, що нема в нашому краю ні правди, ні суда — тоді я скажу — час мій настав! Тоді я зважусь, а коли зважусь, то не злякаюсь вже, ніякої кари, ніякої!

(Чути з далеку пісню).

"Широкий пас, при боці бронь!"

МАРТИН. А от як нам можно жити? Чуєш пісню? То певно люде, наші браття з роботи вертаються, а нам уже треба тікати, ховатись.

ЮРКО. Від своїх?!

МАРТИН. А хто там знає? — жаль-же по дурному голову підставляти.

ЮРКО (бере Мартина за руку). Боже, як я давно не чув своєї рідної пісні. Якою цілющою росою спів сей спадає на серце і гоїть рани і топить горе на сльози.

МАРТИН. Юрку! Ся пісня співає про волю і про непохибну силу Гуцула, — нехай же вона не гне твоєї волі, а спалить її до иншого поклику!

ЮРКО. Не бійся за мою волю; коли кликне її час, то вона руку напружить.

МАРТИН. Вірю, але ось і люде.. . ховайся, хоч у бурдей, ховайся! (Зайшов).

ВИХІД IV.

Юрко сам.

ЮРКО. Ховайся і вдовольняйсь таким життєм краденим! Ох, тяжко зайцем бути, прислухатись до шелесту миши, до подиху вітру, придивлятись до кожного кущика, до кожного листка, чи не сидить під ним твій гонитель! Не мати й у вісні спокою, лякатись, стопи своєї, тіни своєї — і чого? Того, що твій ворог, злобитель, вовгура має змогу цькувати тебе собаками, має силу здерти з тебе опанчу остатню, має власть в заліза тебе узяти. Ні, се хижий Люципер заволодів миром і такі порядки завів! А що-ж зборонцям правди робити? Мовчати?!

Се-ж гріх, великий гріх: і проти правди і проти самого Бога!...
О, сі думки мені голову сушать. (Заходить за скелю).

ВИХІД V.

Юрко, Гапка з дівчиною, Гуцули і Гуцулки.

(Гурт проходить через кін з піснею, без оркестри: "Широкий пас, при боці бронь!" Де-хто підходить до криниці напитись води.).

ФЕДЬКО. А чули? Вчора Заливайчане з столиці повернулись... що от за сю фіґуру діло вели...

ПИЛИП. Ну й що?

ФЕДЬКО. І не допустили їх нікуди!

ПИЛИП. А що? Не вийшла батькова правда: і по судах усіх справу програли, а в горі й дверей не відчинили.

ФЕДЬКО. І де-ж хотіли правди знайти? У запроданців?!

2. ГУЦУЛ. Послухались тоді Юрка: і сам загинув десь і нас звів.

ЮРКО (за скелею). Нещасні! Ремствують і справедливо: для Гуцула закона нема!

ФЕДЬКО. Тепер значить у нас нічого свойого нема, бо набіжить кат і сорочку останню здійме!

1. ГУЦУЛ. На бидло нас повернуть !

2. ГУЦУЛ. І помочі ніде шукати!

ПИЛИП. До батька в гори.

1 і 2. ГУЦУЛ. Та вже-ж!

ФЕДЬКО. Он Гапка іде! Жінка Гната!

ВСІ. Рушаймо! (Гукають Гапці). Відьмо! Злодійка! Гадино! (Пішли).

ВИХІД VI.

Гапка з дівчинкою, Настя і Юрко.

ЮРКО (за деревом). Урвалось! Час мій настав! Прийшла пора самому зняти суда! О, скорбить душа моя, але іначе не можна: візьми хрест свій і за мене іди!

ГАПКА (до Гуцулів). Собаки! Почекайте, ще не так вас скрутять. (Пє воду і поїть дівчинку).

НАСТЯ (підходить, постаріла, змарніла). Ох! ох! Не здужаю вже й носити мої старі кости. Пора-б і до спокою! (Стає на коліна перед фіґурою). Мати Божа, зглянься наді мною! Пошли мені хоч вісточку про мойого сина!.. нема ні чуточки і ті пропали!

ЮРКО (з-за дерева). Боже мій! Мати моя, мов з хреста знята... сама тінь.

НАСТЯ. Прийми мене Панно свята, скінчи мої муки: не сила вже й ніг волочити!

ЮРКО (зза дерева). І я не смію кинутись, поцілувати твої порепані руки, облити сльозами, твої щоки запали, обняти твою голову сиву не в пору, бо тут сидить ворог, а мої крила ще спутані! А-а!!

НАСТЯ. Подай мені, молодице, Христа ради, хоч краплину водиці!

ГАПКА (подає. На бік). Ох, се-ж мати Юрка!

ДІВЧИНКА. Мамо! Я боюсь, яка страшна!

ГАПКА. Цить мені!

НАСТЯ. Спасибі! Жалко мені твоєї дитини. Чому її не втопиш? Привяжи зарання камінь до шиї.

ДІВЧИНКА (плаче). Ой, мамо!

ГАПКА. Ах, зла лічино! Чим-же тобі дитя винувато?

НАСТЯ. Не винувате, нікому не винувате, та я-ж для її власного добра се тобі й раю.

ГАПКА. Чи ти не збожеволіла?

НАСТЯ. А чому й ні? Бачиш якою я стала, а якою була? Глянь на моє лице — воно висохло від голоду; глянь на мої очи, — вони розятрились від сліз; глянь на мою одежу, — одно гидке засмальцоване рамя. Старчиха без закутка, без шматка хліба, без поводаря, сама самісенька на землі.

ЮРКО (за деревом). Нещасна мучениця!

ДІВЧИНА (тремтить). Мамо, я боюсь!

ГАПКА. Мовчи, дитино!

НАСТЯ. Таке буде й твоїй дочці, буде! Тепер похитнувся

світ і радість кудись завалилась; тепер буде панувати тільки одно горе! Матерям більше своїх дітей щасливими не бачити! Годі! От вона тепер маленька, червоновида, до тебе тулиться й пригортається... але стій! Твоя дочка виросте, й простягне руки до хорошого хлопця, ти її благословиш, поставиш на рушник, дожидаючи нового щастя, нової радости... а тут налетять шуліки такі, як твій Гнат, і потягнуть дочку твою єдину на ґвалт, та на знущаннє на твоїх очах... Що-ж? Ти не пожалієш тоді, що маленькою її не втопила?

ГАПКА. Перестань, Насте!

ДІВЧИНКА. Мамо, тікаймо!

НАСТЯ. Збудеться! Збудеться! Уже настали часи! У мене був одним один син; я його вигодувала своїм молоком, вибілила своїми сльозами, вигріла своєю душею: син мій виріс, став красою Карпатів, батьком — не братом усім вам, славою краю.. і його за те одірвали від лона матері, скрутили, звязали, а матір за коси витягли з її хати на старцюваннє й поневіряннє всесвітне!

ЮРКО (за деревом). Душогуби! Злодіяки!

НАСТЯ. Так що-ж ти думаєш, що твою дочку мине така доля? Не мине! Утопи її краще зараз!

ДІВЧИНКА. Ой, тікаймо, мамочко!

ГАПКА. Ходім! (до Насті). За що ви мені душу розриваєте? (Пішла).

НАСТЯ (встає за нею). Я тобі душу роздираю? А хто мені душу розшарпав, в крові затопив? Хіба-ж ви лиходії не варті відплати? О, буде вона, буде: стареча сльоза марно не гине! (Шкандибаючи і трясучи палицею тікає).

VII.

Юрко сам.

ЮРКО (виходить зрушений тяжко). Боже! Милосердний Боже! Як-же ти потуряєш такій кривді, такому ґвалту, що чинють над людьми люде? Як-же ти не вдариш громами з високого неба на тих піявок людських, на звірів? Як-же ти не спалиш їх блискавицями, як не повернеш на попіл їхні накраде-

ні, награбовані добра? Невже й у тебе бракує праведного гніву, чи ще не долинув до твоїх пресвітлих осель стогін і плач твого люду? І я смів хоч хвилину вагатись, смів про своє щастє подумати? І я смів радуватись дитячою втіхою, глянувши на свої рідні гори, що сивіли туманом, коли в тих горах ховається, як звір, окривджений люд, коли там моя мати старчихою поневіряється, просячи, Христа ради, шматка хліба, благаючи ковтка водиці-закропити смажні уста! Мамо моя, змучена нене! Присягаюсь тобі, що все щастє моє, ціле життє я зложу до послуги родини свойому підяремному люду, що не буду дбати про себе й хвилини й не поремсвую до смерти на Богом мені даденний хрест!

ВИХІД VIII.

Юрко і Мартин.

ЮРКО (побачивши Мартина). Мартине! Дядьку! Брате мій! Хутчий до мене!

МАРТИН. А що там?

ЮРКО. Ти стрів мою матір?

МАРТИН. Як хіба ти її бачив?

ЮРКО. Бачив і бодай би мої очи на світ Божий не дивилися, коли в йому завелись такі катовання! Коли-б глянув ти, дядьку, на неї, то й твої загартовані очі стуманила-б сльоза: згорблена, зморщена, обірвана, старчиха, божевільна від горя!

МАРТИН. Каторжні лиходії, то вони загубили їй вік! І Заливайчане справу програли!

ЮРКО. Знаю!

МАРТИН. Невже й тепера ти на напасників не здіймеш руки?

ЮРКО. Тепера я ваш! Настала пора зважити на терезах кривду людську! О, затремтять вони всі кровопійці! Я їх витягну з-за столу ситих і пяних, я їх стягну з пухової перини і потягну на суд!

МАРТИН. Сину мій! Давно на їх треба було карпатського орла напустити... Орел єсть! Я не помилявся в твоїм серці:

воно не тільки богобійне, а й дуже! Ось рука моя тобі і ціле життє!

ЮРКО. Спасибі, спасибі, мій дядьку! Мені треба тепер твойого бувалого розуму, твосї запомоги, мені треба товаришів-друзів.

МАРТИН. Як знав! Я кликнув тобі уже ястреба-білогорця: він тут зараз з соколятами. (Свистить, чутно відсвист).

ВИХІД IX.

Ті-ж і Загнибіда з товаришами.

МАРТИН. Ось тобі роздратований горянський ведмідь.

ЮРКО. Загнибіда?! (Здоровкаються).

ЗАГНИБІДА. Він самий! Ми-б давно вже ударили, та бракувало нам довбні, тепер довбня знайшлась! Ти голова нам і серце, а ми за тебе животи положемо.

1. ОПРИШОК. І ми твої вірні слуги! Веди нас хоч у пекло і там чортят розполошимо!

ЮРКО (стискає руки і обнимає). Спасибі, спасибі, мої друзі! Ви перші некрути до грізного війська, яке ужахне лиходіїв, грімне по високих Карпатах і збудить з сону глибокі долини!

ЗАГНИБІДА. Та тільки пройде чутка, що Довбуш в горах, то всі юнаки коло тебе опиняться.

ОПРИШКИ. Най тільки гукне!

МАРТИН. От тобі буде роздолля; матері його ковінька, аж моє старе серце здрігнулося; на бік з шляху — Гуцул іде!

ЗАГНИБІДА І ОПРИШКИ. Знатимуть Юркових гайдамак!

ЮРКО (одкинувсь). Пробач вам, Боже, се слово, а воно мене образило тяжко. Гайдамака—розбійник, а я збираю військо великих помстителів во імя Божої правди. Для того то слухайте і зауважте моє слово: хто бажає пороскошувати на волі — не йди до мене, бо ми в убожестві житимем, хто бажає на роздолі свою волю потішити — не приходь до мене, бо у мене буде послушеньство суворе, хто квапиться нарешті на здобич — не приходь до мене, бо я ні сам не візьму, ні своїм

людям не дозволю брати здобичі і за провину непослушника власною рукою убю!

МАРТИН. Що-ж ми чинитимем?

ЮРКО. Суд справедливий над всякими лиходіями, беззаконниками, бузувірами.

ЗАГНИБІДА. Ну, а награбоване добро будемо зіставляти грабителям.

ЮРКО. Борони Боже! Віддавати ограбованим.

ЗАГНИБІДА. Гаразд! А сами що їсти будемо, пане отамане?

ЮРКО. Харчуватимуть своє військо і суд наші браття.

ЗАГНИБІДА. Хіба.

МАРТИН (обнимає Юрка). Праведна річ! Тепера тільки скажи і я з скелі кинуся у прорву!

ЗАГНИБІДА. І моя голова в твоїй волі!

ОПРИШКИ. І наші.

МАРТИН. Та я готовий хоч і в ченці пошитись, — Біг-ме черкече військо! Божі помстителі! Та у мене аж душа до гори лізе з гордощів!

ЮРКО. Перекажітьже, що хто бажає перейти під мій стяг, хай зречеться раніш людської утіхи і щастя... бо мій шлях тернистий і вороття з нього нема... а кінець йому смерть, або славна у бої, або ганебна на шибениці! Хай знають, що я не беззаконник, сваволяця, а що за правду зняв меча!

МАРТИН. Хай на тім місці де счинилася кривда, заспується і правда!

ВСІ. Хай, хай!!

МАРТИН. Ми всі з тобою, отамане! Веди куди знаєш!

ЮРКО. Кляніться-ж, що нігде і ні вчім не дбатимете про себе, а без ремства чинитимете мою волю!

ВСІ (піднявши топірці). Клянемось!

ЮРКО. Клянусь і я, мої друзі, що поки в сих грудях колотиться серце, поки рука отся тримає рушницю я не дбатиму ні про які власні утіхи й скорботи, а пильнуватиму тільки правду, що я проллю кров тільки там, де закон буде зламаний, бо закон найсвятійша річ на землі, — і присягаюсь ще перед Богом, що не змалю кари, ні товаришу, ні брату, ні собі навіть.

ВИХІД X.

Ті-ж і Настя з Тетяною.

Настя (кидається на шию Юрка). Сину мій!

ЮРКО (обнімає.) Мамо!

ВСІ (трясуть топірцями). Отаман наш, отаман! Хай гине ворог! Хай вік живе Довбуш!

НАСТЯ. Що? Господи! Син мій опришок?!

ТЕТЯНА. Юрку, що ти задумав?

ЮРКО (падає на вколюшки). Мамо, не проклинай мене, що я пройняв твоє серце ножем; я мусів — инакше не було змоги! (підводиться). Я не опришок тільки, а я помститель за людські сльози і людське горе!

(Настя і Тетяна припадають йому до ніг).

ВСІ (здіймають шапки). Слава!

Завіса.

ДІЯ IV.

Картина 1-а.

Дике місце край берега Чорного Озера: навкруги скелі порослі хвоєю. Праворуч яскиня з нальтом, коло неї кілька колод камінних на яких сидять Гуцули.

ВИХІД I.

Опришки, Пилип, 1. опришок (Загнибіди) 2. опришок (Юрка) Сич і Мартин.

ГУРТ (співає):

Гей браття, гей, горяне,
Злодій нас не раз спомяне
На своїм віку:
Задали страху суцізі,
І грабіжнику, й харцизі,
Й пану Поляку!

Поки лист рясний у лісі,
Ми як птахи в теплій стрісі:
Дідько знайде нас!
Яри темнії, й гострі скелі
Наші хати і оселі,
Поки літний час.

СИЧ. Ще до зими далеко! Нагуляємось!

МАРТИН. А вже-ж і гуляємо, аж долини гудуть!

1. ОПРИШОК. (Загнибіди до Пилипа.) Остобісів тільки отой піст: ані дівки, а ні чарки горілки!

ПИЛИП. Я не дуже то вважаю: овва!

2. ОПРИШОК. Гаразд, дядьку: не сто літ чоловіку жити!

МАРТИН. Краще одно літо політати орлом, ніж шість літ пастися бараном: тут хоч разом приспить тебе під скелею куля, а там що року вязатимуть тебе та стригтимуть вовну.

СИЧ. Ні, не поїдеш. По мойому так: сьогодня ти гуляєш з чаркою, завтра з Гуцулкою, а позавтрому з вірйовкою.

МАРТИН. Бач чого захотів? З чаркою, та з Гуцулкою, панська губа!

2. ОПРИШОК (Загнибіди). Тут сього і не згадуй, бо ковтнеш таку чарку, що й подавишся!

СИЧ. Коли наше не в лад, то ми й назад!

2. ОПРИШОК. То він тільки так лякає, досаду згонить.

МАРТИН. Досаду? Мало вам хіба чести, що всі вас звуть військом великого помстителя? Що всі селяне, всяке убоге та нещасне поважає вас за батьків?

СИЧ. О! та вони про нас і пісні зложуть, коли гойдатимемось на шибеницях.

МАРТИН (не слухаючи). А те лицарське завзяттє, що підносить нам дух, хіба не варт горільчаної радости? Свисне наш батько і летимо ми, як Карпатські орли і падаємо з високостей на людського злобителя, що не вспіє і постерегти звідкіля кара вдарила. Хіба не втішно глянути харцизі у очі, тай вдарить на голову пімстою?!

2. ОПРИШОК. Що й казати! аж душа грає!

ДЕ-ХТО. Будуть знати нашого батька по всіх світах!

2. ОПРИШОК. За святе діло і Бог поможе!

МАРТИН. А наш отаман таки справжня Довбня: де не сподіваються, там і влучить!

1. ОПРИШОК (до Пилипа). А нам яка користь? Ні гульні, ні здобичи!

ПИЛИП (тихо). Дочекаємось другого отамана, — тоді буде роздолля!

МАРТИН (не звертаючи уваги). Отсе оточуть військом місце, здається-б і пацюк не проскочив, а наш отаман, дивись, уже в середині полощиться. Такого фіґля їм устругне, що тільки руками розведуть! О, Юрко над велетнями велетень!

ДЕ-ХТО. Дай йому, Боже вік довгий!

СИЧ. Ех-би при сій оказії та черкнути за здоровлє пана отамана, хоч по чарці, ловко було-б!

МАРТИН. Обійдеться і без того! Заспіваймо йому краще пісню на славу!

УСІ. Давай! Давай!

МАРТИН. Ой знявсь сокіл ясний з Карпатської скелі,
Та й впав на долини веселі.

ГУРТ. Аж там усе птаство вже гине на віки
Бо скрізь завелися шуліки!

МАРТИН. Ой, як крикне сокіл, розправивши крила,
Не згинула ще моя сила!

ГУРТ. Злітайтесь з-за хмари сюди, соколята,
Та визволим з пазурів брата.

МАРТИН. Вжахнулись суціги від тої заплати,
По пущах давай утікати!

ГУРТ. Та дарма! Їх знайде наш сокіл завзятий,
Чи в лісі, чи в полі, чи в хаті!

МАРТИН. (перемінюючи тон). Ой так, буде так!
Панувати стане рак.

ГУРТ. А лихого шупака
Ми турнемо із ставка.

(Деякі пари починають танцювати з топірцями).

МАРТИН. Ой гоп! вже нема,
В нашій річці сома!
(Танець розгоряється, гурт підспіває).

ВИХІД II.

Ті-ж і Юрко.

ЮРКО. (танці стихли). Чого притихли? Пісня визначна веселість духа, а се буває тільки поки серце чисте. Будьте-ж чисті серцем як діти і радійте як діти! (Відходить). От з мойого серця давно вже зникла пісня, мов струна увірвалась... (Підзиває Мартина). А як Гуцулка Ярина?

МАРТИН. Визволили з тюрми.

ЮРКО. О? Спасибі, дядьку!

МАРТИН. Уже ранком мали-б її вішати, вона, бач, зарізала пана за те,, що хотів зґвалтувати її, ну, а ми в пору наскочили... Тай гарна-ж скажу тобі, як зоря на небі. Молодий Загнибідченко просто гине... нападом на неї!

ЮРКО. Крий Боже! Завези її у бір до Степаніди, що-б не поквапивсь...

МАРТИН. Чого доброго: той може! Бо й красуня-ж! Тільки й дорого заплатили: сімнайцять чоловік лягло!

ЮРКО. Сімнайцять?! Боже!

МАРТИН. Вартовий постеріг і випалив, — ну не даватись-же було в руки живими?

ЮРКО. Так сімнайцять душ за одну! О, дорого куштує людям правда... збанкрутуєш...

МАРТИН. Не вражай серця, синку: в січі без крови не можно.

ЮРКО. Годі: ти сповнив свій обовязок і край. Дорешти чи десять, чи сто тепер уже однаковісенько!

МАРТИН. Не рви себе.

ЮРКО. Там прийшли люде до мене, клич! (Мартин виходить). Я кинувся човном у збурене море, то хай і гойда мене хвиля по чорних проваллях, аж доки не захова у безодні!

ВИХІД III.

Ті-ж і Міщанини, Селянин, Машталір та Юрко.

ЮРКО. Ну, що маєте, люде добрі?

МІЩАНИН. Я втік з тюрми, прийме мене, батьку до себе.

ЮРКО. А завіщо сидів у тюрмі? Кажи правду.

МІЩАНИН. Та коней звів... піймали...

ЮРКО. Себ-то за крадіжку? Яка-ж би була правда, коли-б я для свойого чесного діла приймав злодіяк? Я зняв стяг за правий суд. Геть з очей моїх!! (Міщанина виводять).

МІЩАНИН. Прости, батьку!

МАРТИН (тихо). Ти сину, дуже прикро: так одводиш людей і наживеш ворогів.

ЮРКО. З того часу як служу Богови, я не відаю людського страху. (До селянина). Яке твоє лихо?

СЕЛЯНИН. До сорока літ я господарював тихо, доки не продали нас до кляштора. Тут пани єзуїти почали нагинати нас, аби ми пошились в католиків. Ну й почали утискати нас: поле урізали, огорода відібрали, а тут ще на моє безголовє жінка заслабла, дитинка вмерла, а вона з туги й злягла... куди я не кидався, що не робив! Остатнє добро спустив, а жінці гірше, та гірше! А тут ще зборщики приступили цінувати все в хаті... Просився, молився я хоч дати спокійно жінці умерти, — не зглянулись... Витягли останну подушку від трудної голови, аж головою об піл ударилась... ну й не видержав я: в голові загуло, червоні кола закрутилися в очах, — і вбив ката. Жінка за годину дійшла, а я, попрощавшись, до тебе, батьку!

ЮРКО. За кров проси у Бога милосердя, а кара їм вчинилась по правді, зоставайся-ж служити їй, бо там у тебе не лишилось нікого.

СЕЛЯНИН. Спасибі, батьку! (Відходить).

ЮРКО. Та покарані тільки слуги, раби, а пославши їх жирують. (До Мартина). Мартине, завтра до них у гості з судом!

МАРТИН. Гаразд, батьку!

ЮРКО (до машталіра). А тобі що, друже?

МАШТАЛІР. Я прийшов від громади скаржитись тобі на пана Дембицького: лютий кат, дере з живого і з мертвого, дівчат, молодиць зводить, утискає всіх, що руські...

ЮРКО. А чи тому, чоловіче, правда?

МАШТАЛІР. Загнибідчане його знають, запевняють...

ЮРКО. Добре, так нехай Загнибіда і розвідає се діло, а я положу суда. Тільки горе вам, коли брешете, горе й напастнику, коли кажете правду.

МАШТАЛІР. Чую, батьку. (На бік). Моя хата з краю...

ЮРКО (до Юдки.) А се хто? Знайоме обличчя...

ЮДКА. Здрастуй, батьку! Невже не пізнаєш мене?!

ЮРКО. Юдко? Син шинкаря з Радова?

ДЕ-ХТО. Жид, і з рушницею?! От комедія!

ЮРКО. Я знав твойого батька, чесний був чоловік, нікого не кривдив і тебе я любив... дванайцять літ тому назад я тобі вирізав був сопілку, а тепер...

ЮДКО. А тепер дивується всяк, що я ще не сивий...

ЮРКО. Тебе спіткало горе яке? І ти за порадою?

ЮДКО. Ну, а як-би за сим чи спомігби ти мене, що я жид?

ЮРКО. Кривда і ґвалт про віру не питаються, так чого-б я питався?

ЮДКА. Спасибі щире. Я прийшов благати тебе, щоб прийняв і мене до гурту помстителів.

ЮРКО. Те-бе?

МАРТИН. У нагірні вояки?...

УСІ. Нехриста, жида?

ЮРКО. З тобою скоїлось, певно, щось надзвичайне, страшенне?

ЮДКО. Страшенне, але не надзвичайне. На сей раз тільки лихо вдарило по таких людях, які не згинаються, а гинуть. Ти знав мою сестру?

ЮРКО. Як-же, Манесенька, чорнявенька, гарнесенька...

ЮДКО. На зростанні вона погарніщала, красунею, перлиною всхідньою стала, — і ми пильнували її, як ока в лобі. Мати наша умерла і я присягнувсь Богови стати для моєї сестри другою матірю. О, як я любив її! Я працював, як віл, щоб мо-

їй зірці придбати... не женився навіть для того, хоч наші ремствували... але люта напасть підстерегла мене! Синок отого переверетня Груздича побачив на лихо мою сестру і закохався у неї... ну і почав він без мене лазити до корчми, і надокучувати сестрі своїм звірячим коханнєм. Та терпіла, терпіла, але врешті сказала мені. Кров в моїм серці скипіла і як би на той час попався мені панич в руки... але я переміг себе, пішов до нього і почав благати, щоб дав сирітці спокій.

ЮРКО. Ну і що-ж?

ЮДКО. Через три дні я поїхав по ділу у місто, а вернувшись, не знайшов сестри. Мені сказали, що молодий Груздич вскочив з гайдуками і ґвалтом узяв її до замку. Земля піді мною захиталася, вхопив ніж і стрімголов полетів до насильника... тільки його вже там не було: пекельна гадина,назнущавшись над моєю сестрою втік в свої далекі маєтки... А сестра... Боже наш, Боже! Де-ж Твоє око було? Змордована, непритомна, в горячці трупом валялась на долівці. О, як мої очи не витекли тоді крівавицею? Як тоді не розірвалося на шматки моє серце?

ЮРКО. Бідний, бідний ти!

МАРТИН. Кати! Що-ж сестра твоя?

ЮДКО. Лиха хвиля Зарети заспокоїла її муки. Чи горе, чи сором, чи дорікання других пхнули її з кручі — не знаю, але для чого лишився я жити на сьому ганебному світови, то я і не знаю. І от я прийшов до великого помстителя за людські сльози спитати невже він таке пекельне злочинство без кари лишить?

ЮРКО. Ні, тричі ні! Знайти його, зі дна моря витягти. А ти, я не вважаю на те, що жид, зоставайся у мене. Але чи втратив ти надію стати знову щасливим.

ЮДКО. Не втратив; але се станеться тоді, коли я наступлю на горло не ситому звірю. Ото-ж і питаю, чи приймеш мене?

ЮРКО (простягає руку). Зоставайся.

ДЕ-ХТО. Як? Жида! До нашого гурту? Образа се!

ЮРКО (дужче). Я приймаю тебе, Юдку, до війська помстителів, будь рівним братом.

МАРТИН. Ось і моя рука, іди до коша.

(Юрко махнув рукою і всі вийшли. Темніє).

МАРТИН. Там харчі ще нам привезли з де-яких сіл.

ЮРКО. Подякуй і прийми. Новим нашим братам відведи місце, та завваж, щоб не погордували Юдкою, що жид... се де-які можуть.

МАРТИН. Знаю, знаю. (Пішов).

ЮРКО (до вартового). Дай-но мені рушницю, та ляж спочинь, а моє око допильнує.

(Вартовий лягає; ніч спадає).

ВИХІД IV.

Юрко сам.

ЮРКО (спочатку ходить, а потім спирається на рушницю) Що дня прибуває велитнів; моє військо нагірних орлів росте і вбирається в силу. Моє імя гримотить далеко навколо і наводить жах на гонителів бідного люду, але доброго кінця я не бачу. Тільки омочивши руки в кров, довідався я, яку вагу зняв на плечі. Ох, страшенну, тяжку... (ходить і зупиняється). Чи для того-ж я зважився на людську кров проливати, аби насильникам нагнати холоду. Що-ж замісць одних гадюк засичать другі, а всіх передавити не сила і як що всі горяне не встануть, то кривда, побідивши, збуяє ще більше. (Задумується). А чи-ж встануть то всі горяне? Ні, за спільне діло не встануть, а нарізно за свою шкуру, або на чужу кишеню... а таких би найбільше знайшлось... а хто знає? Може-б взявши гору самі-б вони уклонилися кривді... А як же визволитись з ярма і утвердити правду? Ох, і чую серцем, що щось не так мусить бути, а поради собі не дам. Що то буде? Куди веде мене сліпа доля?... Ніч... ніч...

ВИХІД V.

Юрко і Тетяна.

ТЕТЯНА (пробирається тихо.) Де тут вони? Тихо... он-он вогнище... там певно?

ЮРКО (здрігнув). Хто там? Хто там? Хто крадеться?

ТЕТЯНА. Господи! Се здається його голос!

ЮРКО. Хто?! Відмовляй, а то вбю! (Хапає пістоля).

ТЕТЯНА (кидається). Він! Він! Се я Юрку.

ЮРКО. Боже мій. Тетяна! Справді? Яким способом ти дійшла сюди, голубко? (Обнимає).

ТЕТЯНА. Серце показало дорогу: воно знайшло тебе і в тюрязі, воно знайшло тебе і між рідними скелями в пущі. Я так вимучилась... така пекельна нудьга без тебе!

ЮРКО (обнимає). Бідна, безталанна дитина! Се я украв твоє щастє! О, для чого так сталося?

ТЕТЯНА. Я не піду звідси тепер не кину тебе, орле мій!

ЮРКО. Тетяно, на горе ми спізнались з тобою. Я люблю тебе тяжко, боляче, а люблю: у довгі беззоряні ночі твій вид мені марився завжди... твої очи зоріли мені, заплакані очи... я у них розваги шукав, але серце ще більше боліло і чорна гадина коло його звивалася... не нам судилося щастя. Про моє вже й гадки розвіяно, як зимовим вітром листя пожовтіле.

ТЕТЯНА. Юрку! Що ти кажеш? Ти не любиш мене? — Глянь у вічі! (Пильно). Мати Божа! Ти посивів чисто... глибока зморшка між бровами лягла... очи запали... світяться якимсь непевним вогнем... ти слабий? Ти муку терпиш?

ЮРКО. Тяжко мені, отут вага невимовна, (на серце). Але я не слабий. Так мусить бути.

ТЕТЯНА. Тебе тут ніхто не доглядає... ніхто невпадає коло тебе. Сонце тебе смалить, дощі дрібні миють, терни густі чешуть... я не кину тебе, не кину, хоч очи землею засип!

ЮРКО. Тетяно, голубко моя, тут тобі зоставатись не можно, не слід.

ТЕТЯНА. Куди-ж? Знов без тебе? Ой, нудьга мене сточить, як шашіль! Я-ж за тобою пів світа сходила, і тепер би то самій поневірятись. О, ні! Ні! Мені не жити без тебе. Та й

не хочу я, не хочу без тебе жити. Чуєш, не хочу! Я щастя бажаю, хоч крапельку... хоч крапелиночку!

ЮРКО. Правда, правда... за яку вину топити у сльозах свої літа. Тільки чого ти мене полюбила? Хіба розбійник про рай сміє гадати? Хіба він може кому його дати? Не обнимай мене своїми чистими руками, у кров закаляєш!

ТЕТЯНА. Ти не розбійник, — ти заступник нам, помститель, я ноги тобі цілуватиму.

ЮРКО (недопускає її). І ти так думаєш і мати? О, спасибі, спасибі! Давно в мене не билось так радісно серце. В мене великі заміри!

ТЕТЯНА. Жаданий мій! Орле дужий Карпатський!

ЮРКО. Тетяно, голубко моя, ходім звідси, щоб хто, бува, не подумав лихого... я відвезу тебе тут до однієї вдови, недалеко, а завтра й додому.

ТЕТЯНА. Як? Що? Я не розумію тебе... не розумію. Ти мене женеш? Відпихаєш мене?

ЮРКО. Ні, ні, але я тремчу за поговір, за тебе. Де мені дружитись тепер, коли таке тяжке діло на плечах, коли по коліна бродиш у крови? Мені, либонь, дружитися з другою дружиною що обніме за шию тоненькою ручкою і держатиме міцно аж поки не виклює очей мені галіч!

ТЕТЯНА. Ой, сього не буде не буде! Не відпихай мене, я збожеволію! Утечім далеко, далеко! Нас ніхто не знайде, я не кину тебе. Я заручилась тобі отсим перстенем вірною бути і не зраджу.

ЮРКО. Зозуле моя, я уже мертвий, а твій вік ще перед тобою. Забудь мене, ти знайдеш своє щастє. Віддай мені перстень, щоб не вязав тобі волі.

ТЕТЯНА (остовпіла). Ай... не дам!

ЮРКО (здіймає). Я його сховаю... може колись...

ТЕТЯНА. Не відгоняй мене, не відпихай... знов самий самісенький... я полюбовницею твоєю буду, мені досить того щастя, тільки-б коло тебе бути твої муки ділити! Я люблю тебе, над світ сонця люблю.

ЮРКО. Боже, відведи від мене спокусу! Я присягався тобі одному се серце віддати... а тут воно спечеться від муки. Голубко моя! Зозуля сердешна. Ходім! Ідем до моєї матері. Отсі зорі в свідки беру, — не можу людське горе за своє щастє віддати!

ТЕТЯНА (несамовито). А! не можеш! відпихаєш. Я тебе ненавижу.

ЮРКО. Тетяно.

ТЕТЯНА. Геть! Ненавиджу! Проклинаю! Ти зв'яли в мені серце, тай вертаєш назад! Геть! Проклинаю, щоб ти сам не знав радости, щоб тебе одні муки точили, щоб ти своєю смертю не вмер!

ЮРКО. Тетяно, Тетяно, пошануй... Я не заслужив... (Закриває вид). Боже, за що така кара!

ТЕТЯНА. Ненавиджу! Твою матір вчора Груздич від попа до вежі взяв закував, мучитиме, щоб довідатися де ти... І тебе туди посадють, а я з попом побіжу, там і звінчаємось! Ха-ха! Ха!... (Вибігає).

ВИХІД VI.

Юрко, Юдка, Мартин і опришки.

ЮРКО (кинувся за нею, але не схопивши в темряві, стріляє). Гей, сюди, мої друзі! рятуйте! Туди побігла.

ЮДКО (вбігає з права). Кого, батьку? Куди бігти? Я хоч у прорву.

ЮРКО. Туди, за скелю... вона в ліс подалася... не допусти Бога ради до ставка... Тетяна, Тетяна тут була... біжи!

ЮДКА. Заспокійся, батьку! Знайдемо, не допустимо!

МАРТИН (підходить хутко). Що сталося тут? Яка трівога? Гей, на ноги всі, до зброї!!

ЮРКО. (Хапає його за руку.) Мартине, друже мій! Вони вхопили матір, мою безталанну матір і поволокли до льохів... Вона там тепер прикута на ланцюзі мов собака. Залізо їй їсть настрождені кости... о земля повинна розпастись і провалитись до самого пекла, бо не витерпить такого злочинства!

МАРТИН. Зараз рушати!

ЮРКО. Зараз! Зараз! Кожна хвилина зайва мука! Гей, до зброї, брати мої, друзі мої вірні! Хто за мною визволять мою матір!

ОПРИШКИ. Всі! Всі батьку!

ЮРКО. До зброї-ж, на коні.

ОПРИШКИ. Голови положимо!

Завіса.

КАРТИНА II-а.

Середина розкішної салі в грапськім палаці. По боках столи з дорогою посудою; на хорах музика.

ВИХІД I.

Груздич, Мандатор, пані Радивилович і гості. За столами сидять і пють.

ПАНІ (за одним столом). За здоровлє, господаря!

ПАНІ (за другим столом). Хай йому вік довгий!

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. За нашого оборонця!

ВСІ. Віват! Слава! (пють.)

ГРАП. Спасибі вам, мої пишні гості, за шану і довіррє: тут ви безпечні!

МАНДАТОР (пяний). Як маме кохам... тут як у тата за пазухою... тепло, спокійно, страви досить... теґо... теґо... віна досить... теґо... теґо пенкних квят... ой, ой! Цалує ренчкі... тут нам гайдамака... теґо. ..теґо... тиху і квіта!

ГРУЗДИЧ. Правда. Мій замок витримає і напад цілого війська. Вина! (Наливають). Пю за чарівниць, за наших богинь!

ВСІ. Віват! Віват!

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. А що-ж пан не зробить нам втіхи, показати у клітці того харциза Юрка, а обіцявсь пан.

ГРУЗДИЧ. Незабаром, моя пані кохана, тільки не злякайсь, пані: у його кажуть такі очи, що ні одна кобіта не витримає.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Ого, цікаво швидче побачити того горянського ведмідя, що всіх вас так наполохав.

ГРУЗДИЧ. Ми завтра в шори візьмемо розбишаку.

ҐІСТЬ. Заструнчимо, як вовка!

ПАННА. Ах, як цікаво!

МАНДАТОР. Та я його тримав вже в моїх реньках... теґо.. теґо... Здибав його верхи, та як сіпну з... теґо... теґо за паса, то він як груша об землю... дає слово... і ну плакати Шкода мнє стало теґо гультая і я його пусціл.

ҐІСТЬ Ого!

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Щось неймовірне.

ГРУЗДИЧ. Бреши, вац пане, та не перебрехуй: як би його здибав, то певне тобі до сальону трудно булоб вступити.

ВСІ. Ха-ха-ха! Правда!

МАНДАТОР. Ясноосвєцоний пан жартує. Я теґо лайдака... тількиб до рук упав, тераз вже теґо... не випущу.

ГРУЗДИЧ. Я вацпану зроблю утіху: поїдеш на чолі облави яку завтра маю спровадити в чорногорські бори.

МАНДАТОР. Для чеґо то?... Я не знамся на вояцькій справі, я лепій, ясновельможний, допильную панський палац.

ГРУЗДИЧ. Кажу поїдеш; Юрко все пошукує тебе, щоб почоломкатись, а ти його зловиш!

МАНДАТОР. Ох! (Пустив кубок). Милосердя, ясноосвєцоний! Я зґіну! Він живого мене... теґо... теґо. ..пшепадне, як маме кохам... зґіне... жона, дзєці... теґо... теґо.. (сміх).

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Заспокійте його пане, адже перелякали на смерть!

ГРУЗДИЧ. Та він же хоробрий як діябел.

МАНДАТОР. Не, не, ясноосвєцоний... я не хоробрий, брунь Боже. ..я зараз... теґо... тего... пшепрашам...

ВСІ. Ха-ха-ха-ха!

ГРУЗДИЧ. Ну годі! (Підносить кубка). За хороброго лицаря!

ВСІ. За побратання його з Юрком!

МАНДАТОР. Ой, на Бога, панове!

1. ПАННА. А як того гайдамаку зловлять, то що робитимуть з ним?

КАВАЛЄР. Зараз його привезуть у залізній клітці, далі, моя крулево кохана, йому відрубають і ручки і ніжки...

2. ПАННА. І він житиме?

КАВАЛЄР. Як відрубають ручки і ніжки, то він житиме, а як відсічуть вже голівку, то тоді вже помре...

2. ПАННА. Ух, страшно!

ГРУЗДИЧ. Панове, що за розмова? Ви настрашили наших пишних красунь і ясні зірочки позатемрялись. Гей, до лиха всі смутки. Хай по халупках і стогнуть і плачуть, мене то не злякає; в моїм палаці розлягатиметься пісня і дзвінкий сміх. Кохаймося, друзі!

ВСІ. Віват! Кохаймося!

КАВАЛЄР. Пісні! Пісні!

ГРУЗДИЧ. (до Радивилович). Царице наша! Знеси наші душі до райських садків.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Спочатку хай пан заспіває.

ГРУЗДИЧ. Я співати? Не можу... У мене тільки одна пісня: кохаю, кохаю...

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Коротка...

ГРУЗДИЧ. Але чула.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Так ось моя відповідь. (Співає).

ВСІ. Браво, браво! Віват наш соловейко.

ГРУЗДИЧ. В ногах твоїх лежу, царице кохана!

МАНДАТОР. І я можу!

КАВАЛЄР. Що? лежати.

МАНДАТОР. Ні, співати.

КАВАЛЄР. Панове! Вацпан хоче співати?

ВСІ. Слухаємо, слухаємо!

МАНДАТОР (співає).

ВСІ. Ха, ха, ха! Браво! Віват!

ВИХІД II.

Ті-ж і Гнат.

ГРУЗДИЧ (до Гната). А що, мій вірний слуго, які новини? Розпитував відьму стару?

ГНАТ. Розпитував, ясний пане, затялася, мовчить.

ГРУЗДИЧ. Заклята! А ти обіцяв їй від мене нагороду?

ГНАТ. А вже-ж, ясний грабя.

ГРУЗДИЧ. Ну і нічого?

ГНАТ. А ні же! Я навіть, ясний грабя, трохи пострашав її, і то не бере!

ГРУЗДИЧ. Упарта, сатаниха! Ну в мене заговорить.

ГНАТ. Я, ясний грабя, тільки водою спробував помалу. .

МАНДАТОР. А, проше пана, для чеґо не вогнем, або котами? Доскональі речі для безязиких.

ГРУЗДИЧ. Диби і кобила ще кращі.

МАНДАТОР. Ясноосвєцоний грабя ма рацію, ма рацію, бо кобила то ой... делікатна матерія.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Про кого то річ?

ГРУЗДИЧ. Про матір того розбишаки Юрка.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ: А, от цікаво побачити.

ДЕ-ХТО. То пан уже злапав вовчицю? Досконале!

ГРУЗДИЧ. Привести її зараз сюди!

ГНАТ. Слухаю, ясний пане. Тут ще двох Гуцулок зловив жид.

ГРУЗДИЧ. Чи не? (Тихо). І досі не можу забути тієї постаті... (вголос). Чи не ту Тетяну?

ГНАТ. Ні, але й сі гарні.

ДЕ-ХТО. А покажи-но нам, пане, здобич! Потішимось.

ГРУЗДИЧ. І овшем: ввести їх зараз.

ВИХІД III.

Ті-ж і Гуцулки.

ГРУЗДИЧ. До правди хороші!

ДЕ-ХТО. Красуні! Пишні, нагірні квітки.

МАНДАТОР (підходить пяний). Ой, ой! У-ух! теґо... теґо... вина їм! (Наливає). Пийте, мої коханюсі!

ГУЦУЛКА 1. Пий сам, коли ще є куди лити.

МАНДАТОР. Ай, ай! Моя горгопочко! (Хоче поцілувати).

ГУЦУЛКА 1. Далі! (Відпихає, той точеться).

ГРУЗДИЧ. А що? Ухопив меду? (Спільний сміх).

МАНДАТОР. То тільки жарти; панове, кобіта... теґо... теґо... ой, ой, ой! Тільки обниме і гине... як маме кохам... теґо... О, гляньте, зараз стисну.

ГУЦУЛКА 1. Пріч! Не руш! Бо як я стисну...

МАНДАТОР (Підходить). Но... но... теґо... теґо... (Гуцулка пхає, Мандатор падає).

ВСІ. Браво, браво! За кобіт!

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Заспівайте нам краще вашої пісні.

ВСІ. Пісень! Музик!

2. ГУЦУЛКА. Гуцулки не співають в неволі.

1. ГУЦУЛКА. І не тішать своїх напастників.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ (протягає руку). Ось моя рука вам, кохані! Такою гордою і мусить бути жонота: се нам, мої сестри зразок! Я прошу пана дати їм волю, а ви, панни, мою просьбу піддержте!

ВСІ ПАННИ. Просимо, просимо!

ГРУЗДИЧ. З таких коральових уст слово не просьба, а наказ, якому я мушу коритись. Провести їх до гір. Ви вільні! Так, мазурка! Гей, музика! (До Радивилович). А крулева позволить? (Дає руку, починається мазурка).

П. САДОВСЬКА. Але, на спомин, на прощаннє проспіваєш нам яку пісню?

ВСІ. Зробіть ласку!

1. ГУЦУЛКА. З ласки, то інакше. (співає).

ДЕ-ХТО. А шкода, що не танцювали.

МАНДАТОР. Ах, і мені... теґо... теґо... мазура-б...

КАВАЛЄР. Та і панни покинули-б!...

ВСІ. Пишно! Чудесно! (Мазурка. Гуцулок виводять).

ГНАТ. (по скінченню). Привів, ясний грабя, матір Юркову.

ГРУЗДИЧ. А-а! Хай увійде!

ВИХІД IV.

Ті-ж і Настя.

НАСТЯ. (увіходить в кайданах і путах, бліда, замучена, ледве на ногах держиться, остро всіх обдивляється). Чого звав єси мене, кате!

ГРУЗДИЧ. Ти в моїх руках і зважуєшся мені так відмовляти? Адже я властен і обдарити тебе і замордувати на смерть.

НАСТЯ. Властен, поки попущено тобі, але муками мене не вжахнеш, а смерти ніхто не втече!

ГРУЗДИЧ. Плетеш дурниці? Єсть способи, які й відьму закляту примусять співати... але я хочу з тобою ладом дійти, щоб і тобі і твоїй дитині добро вчинити... Скажи, де твій син?

НАСТЯ. Там, де стогін стоїть і просять ратунку.

ГРУЗДИЧ. Ого, дуже згорда! Я питаю, де твого сина притон.

НАСТЯ. Не знаю; але хочаб і знала, то невже ти думаєш, що матір Гуцулка може видати свойого сокола сина?

ГРУЗДИЧ. Ти-ж його жалуєш? Бо й звір, звіря не їсть.

НАСТЯ. Я його вигодувала осими грудьми, що від голоду зсохли, я його вигляділа отсими очима, які осліпли від сліз, я його вигріла отсим серцем, яке скаменіло від горя, та як же-б я свойого життя не жаліла-б.

ГРУЗДИЧ. Ну, так, поможи йому і тобі дорого заплатять.

НАСТЯ. За які-ж вчинки купуєте матір?

ГРУЗДИЧ. Бачиш... коли твій син... коли ти його умовиш, що-б він сам віддався до кари, то над ним заглянуться... Я сам прохатиму... і його замість всяких тортур, може тільки посадять на палю...

НАСТЯ. Велика ласка, добродію, дякує матір тебе щиро. Тільки син мій не здрігнеться жадної кари, бо він знав, який

хрест за людські сльози здіймав і не кине його ні перед жадних страхом ні перед жадною знадою...

ДЕ-ХТО. Ого, заклята!

ГРУЗДИЧ. Помиляєшся, стара: не за людські сльози, сокиру зняв, а на людські сльози, бо скільки уже вдів і сиріт через його душогубства плачуться і ждуть відплати...

НАСТЯ. (виступає вперед). Син мій не душогуб, він суддя від Бога і помститель великий. Ти душогуб, бо через твою неправду почала людська кров литись, бо через твою неситу утробу знялося здирство кругом і грабіж, бо через твою ненатілість завелись такі пекельні гадини, як сей Гнат, що знущаються над чесними сімями і з старця здерають остатню сорочку.

ГРУЗДИЧ. Мовчи, відьмо, убю!...

П. РАДИВИЛ. На Бога пане!

НАСТЯ. Знайте, що уже сокира і коло вашого коріння лежить і непохибний суд літає над вашими головами ганебними, ви тут пєте і жируєте, розбещені душі, ви тут смієтесь на роскошах над людським лихом, а горе те, як море росте, і його хвилі несподівано ринуть у вікна і затоплять пяний ваш регіт.

ДЕ-ХТО. Вона божевільна!

ПАННИ. Ай! страшно її!

ГРУЗДИЧ. Так ти іще похваляєшся, сатанихо! Взять її на пекельні муки! Не пожалій рук, Гнате!

ГНАТ. Ходім! дізнаєш, яка я гадина.

НАСТЯ (трясучи залізами). Ведіть мене ироди! Знущайтесь над старчихою, тягніть з мене жили, катуйте на смерть; але жадного слова, крім прокльона, з уст моїх не вирвете!

ГНАТ. Іди, поговориш! (Штовхає).

ПАННИ. Ай, на Бога!

НАСТЯ. Прокляттє на вас запроданці, братогубці пекельні! Бодай ви у людських сльозах топилися і не тонули, бодай ви у братській крові горіли і не згорали до віку! (Гнат кулаком випихає її і виходить сам).

ВИХІД V.

Ті-ж без Гната і Насті.

П. РАДИВИЛОВИЧ. Не руште її!

2. ПАНІ. Через неї нещастє впаде!

ДЕХТО з панів. Пророкує лихо... може знає?

ГРУЗДИЧ. То пусті відьомскі погрози. Мій замок обороняє добра залога, надокола стоять улани і миша не пробіжить без паспорту.

ПАНІ РАДИВИЛОВИЧ. Але стара та зробила страшенне враж̂іннє... Не муч її, пане...

ДРУГА ПАНІ. Хай її краще пустять...

ГРУЗДИЧ. Ні, до життя: вона признаєть ся, де її виплодок, коли затріщать старі кости...

ПАНІ. Ай пане, на Бога!

КАВАЛЄР і ДЕХТО. Такого діявола страшно.

МАНДАТОР. Ой... теґо... теґо... окропнє страшно...

ГРУЗДИЧ. То пустите... Але чого справді мої гості засмутились? Головою відповідаю за їхню безпечність!... Годі смутку! Кохаймося! Вина! Мазура ще!... (Починаєть ся мазур, Ґруздич сольо танцює і другі пари).

ГРУЗДИЧ. Піддай палу!! (Чути за дверима гомін, всі зразу як укопані.).

ДЕХТО. Ой, що там?

ДРУГІ. Може Юрко?

ГРУЗДИЧ. А я сам прошу його в гості до себе

ВИХІД VI.

Ті-ж і Юрко, Мартин, Сич і опришки.

ЮРКО (увіходить з товаришами, узброєні всі). Спасибі, я тут!

ВСІ. Ай, погибель!

ЮРКО. Не лякайтесь! Помститель великий тільки винуватців кличе на суд, а безвинні суть під його обороною: ідіть

собі вільно, ніхто вас і пальцем не рушить! (До опришків). Пропустіть їх, — пріч Груздича, Мандатора і Гната.

(Гості перелякані виходять).

ГРУЗДИЧ. Люде! Я... гей... хто там?

ЮРКО. Не турбуйсь, пане, всі твої вірні слуги перевязані, як барани, а замість ваших улан, ми уланами.

МАРТИН. Розмовляти, як бачиш, можемо вільно!

ГРУЗДИЧ. Пропав! (Трясеться).

ЮРКО. Я прийшов у тебе за твої вчинки рахунку спитати..

ГРУЗДИЧ. Я з тобою рахуватись не стану... питайся у собі рівних: Мандатора, Гната...

ЮРКО. Знайти їх. (Де-хто кинувся). Де моя матір?

ГРУЗДИЧ. Матір твою Гнат привів, там у льохах.

ЮРКО. Мартине, лети бурею, переверни догори увесь замок. Каміння на камені не лиши, а знайди мою настраждену матір.

МАРТИН. Не бійся, сину! Обдивлюсь і мишині нори! За мною!

ЮРКО. Ти знав через мене, що мандатор тобі землю прирізав, як же ти зважився таку неправду чинити?

ГРУЗДИЧ. Тобі грабувати хочеться, бери все моє добро... он там гроші в шкатулі, — а за голову мою поплатишся дорого..

ЮРКО. За таку мізерію?! (До Сича). Візьми Сиче, там гроші, вони награбовані їх треба і повернути!

(Сич з деким іде).

ВИХІД VII.

Ті-ж і Мандатор, чотири опришки несуть Мандатора.

ОПРИШКИ. У, важкий, кабанюка.

ЮРКО. Що він мертвий?

ОПРИШКИ. Ні, то він прикидається! Отсе він в ногах плазував, і давав відкупного, щоб відпустили.

ЮРКО. Поставте його. (Чотири опришки становлять його.) Ну, держись!

МАНДАТОР (глянувши на Юрка). Ай! (Зомлів).

ЮРКО. Підійміть і прочумайте, тхора.

МАНДАТОР (як облили його водою). Ух! Злітуйся, милостивий пане!

ЮРКО. А, злітуйся?! А чи ти-ж зглянувся вороже пекельний мій, коли безправно вязав мене, а матір безправно ввергав в тюрму.

МАНДАТОР. Літосці, пане, літосці! Не я винен тому, а шельма Гнат! теґо... теґо... лайдак, гундсворт... теґо, теґо... накламамл... далі буґ же так... теґо... на рани пана Єзуса... я вельможний пане... теґо... щож я робак мізерни.

ЮРКО. Ґадина ти!

МАНДАТОР. Так, гадина! Теґо... не бенде!... вибач!... (Плазує).

ЮРКО. Не валяйся в ногах, тиж людина.

МАНДАТОР. Літосці, пане, літосці! Я не людина теґо, теґо... як Бога кохам, я казав ясному пану, же та земля... же напружено на таких славетних опрізіонес, та ясновельможнаго пана і нориваться теґо... теґо, бо вельможний пан такі хоробрі, такі розумні, такі шановні... великий помститель!

ЮРКО. Мовчи! Не ляпай своїм брехливим лизнем! Де моя матір?

МАНДАТОР (трясеться і присідає). Ах, злітуйся! О, пане муй найміліший! Яж тут ніц не винен... теґо... теґо... я — гомо парвус! То... ясний грабя теґо, а я булем за панську матку, доміне... нех мнє пан Буґ скарже!

ЮРКО. О, іроди, запроданці сатани! один на одного звертає... а Мартин не йде, матері нема... (скаженіє). Де псп, моя матір?

МАНДАТОР. Я...сно...освіцоний пане! Твоя... матка... там... я просілем... теґо... теґо...

ЮРКО. А! За кожний її волос, ціни не складете!

МАНДАТОР. Ой, ґіне! Дзєцкі ма...л...жо...жо...жо...-па міла... теґо... теґо...

ЮРКО. Рятуй мене, Боже!

ВИХІД VIII.

Ті-ж і Сич (ввіходить й ставить шкатулку).

1. ОПРИШОК. Суди атамане Сича; він виняв з шкатулки єдну пачку і заховав за пазуху: я власними очима бачив...

ЮРКО (задихаючись). Кара Божа! І мій вірний брат покваnився?

СИЧ. (затрусивсь). Змилуйся, батьку! Гріх оплів...

ЮРКО. Тяжко! Тяжко! Одвертаєшся від нас Боже! (До Сича). Де гроші?

СИЧ. Ось!

ЮРКО. Полічи їх!

1. ОПРИШОК (взявши). пятнайцять ґульденів.

ЮРКО. Така дурниця! У тебе стільки горя, Сиче, і ти мусиш ганебно умерти за покидьку! Ти роздавиш мені душу, мені так шкода тебе; я не можу помогти. Я присягався перед небом святим... ви клялись, що за се кожному смерть...

СИЧ (падає на коліна). Змилуйся!

ДЕ-ХТО (несміло). Батьку, атамане!

ЮРКО (ламаючи руки.) Я не можу... присяги зламати... правду нарушити... Бог свідок, не можу... о як би я міг, яб з радістю... щиро простив би... Але се святе діло, страшенний обовязок, молись!

СИЧ. Змилуйся!

ЮРКО. Бог милосердний (відступає і стріляє. Сич падає мертвим).

ВИХІД IX.

Ті-ж і Мартин, Гнат і опришки.

(Опришки вносять труп Насті і кладуть до ніг Юрка).

ЮРКО. Мати! Мертва?

МАРТИН. Спізнились: отсей діявол закатував на смерть.

ЮРКО (ламаючи руки, обводить всіх божевільним поглядом). На смерть, мою єдину пораду? Мою єдину любов! (Припадає до трупа). Мамо, страднице свята! Через мене, через

твойого єдиного сина приняла муку! Я пробив твоє серце ножем, а кати дорізали... і я не зміг врятувати; Боже за що єси так тяжко мене скарав?

МАРТИН. Не вбивайся сину, горем неньки не вернеш.

ЮРКО (схоплюється). Не верну! Але що-ж катам сим вчинити, яку кару придумати. Сили пекельні навчіть! Покликаю вас на суд правий й скорий оправдовуйтесь.

ГРУЗДИЧ. Милосердя!...

МАНДАТОР (падає в ноги.)

ГНАТ (зомлів). Бо, бо... ох..., (упав).

ЮРКО. Ні, я не можу бути їх суддею, моє серце опалилося злобою, окіпілося помстою. Воно повинно-б битися в моїх грудях рівно для всіх, судіть ви їх, мої друзі.

МАРТИН. За смерть іродам — смерть!

ЮРКО. Амінь! (Припадає з риданнєм до трупу матері). Мамо, нене моя! Яка безталанна твоя дитина!

Завіса спадає.

ДІЯ V.

Декорація 3-ої дії.

ВИХІД І.

(Мартин і Юрко виходять по стежці).

МАРТИН. Я тобі кажу, сину, що Загнибіда і його ватага непевні: все щось шепочуться, нишпорять осторонь.

ЮРКО. Невже сподіватись можна й на зраду? О, Мартине, батьку! Буря вириває з моїх крил перо за пером, і чує моє серце, що я обсмиканий упаду незабаром у прорву глибоку.

МАРТИН. Чого ти приймаєш так до серця? В сімі не без потвори: суху гілку й відтинають на те, щоб не посохли другі.

ЮРКО. Коли я в сімі братів — помстителів не зміг запровадити правди, то щож марити про широкий світ?

МАРТИН. Сину мій, ти в собі зневіряєшся. Але-ж через тебе землю Заливайчанам повернуто.

ЮРКО. А скільки душ за се на тім світі!

МАРТИН. То Божа воля.

ЮРКО. І моя недоля. З того часу, як матір від лиходія ґанебно умерла, я чую, що Господь відступився від мене, серце здавила нудьга якась, туга безнадійна упала. В моїм життю нещастя посідали мене несподівано і я пречуваю, що сьогодня зі мною скоїться щось страшне...

МАРТИН. Не охлявай душею, мій сину! Не давай журбі точить серця: той, що зібрався па круту гору зійти, мусить бути дужчим і відважнійшим за всіх.

ЮРКО. Я справді ослаб, мов надірвалася сила, за вітром іду.

МАРТИН. А ти стрепенись.

ВИХІД II.

Ті-ж і Юдка.

ЮДКА. (Виходить хутко). Здоров, батьку!

ЮРКО. Юдко ти? На силу—силу... Що-ж? Кажи відразу!

ЮДКО. Тетяна, батьку, жива.

ЮРКО. Жива? Господи, милость твоя без кінця. Як же вона? Де тепер?

ЮДКА. Здається нічого собі: спочатку вона несамовито реготалась, а далі отишилась і я її до Степаніди спровадив.

ЮРКО. Спасибі щире! Хоч на хвилинку легче. Іди-ж до гурту, відпочинь.

ЮДКА. Та я отут за камінем лежу, а то Загнибідчане не дадуть і шматка хліба зїсти.

ЮРКО. О, вони здатні на те!

МАРТИН. Загнибідчан приборкай, бо через них справді плаче й дитина й старець.

ЮРКО. Чому ти мені, Мартине, раніш сього не казав? Хіба-ж можно потурати такій напасти?

МАРТИН. Трівожити не хотів, але бачу, що їхні ґвалти і непуства буяють що дня.

ЮДКА. Страшні лиходійства чинють.

ЮРКО. І таке безправя звело гніздо під моєю рукою? О сліпий нікчема!

ВИХІД III.

Ті-ж і Загнибіда, а далі й опришки.

ЮРКО. Гей, Загнибіда! (Махає). Твої хлопці рвуть наші установи, плюють на наш заповіт і харцизують скрізь.

ЗАГНИБІДА. Тобі набрехано: молодим юнакам погуляти, потішити свою волю хочеться, то може коли й пожартували трохи.

МАРТИН. То твоя губа може до брехні звикла, а я правду сказав і в вічі скажу що ви невірні товариші...

ЗАГНИБІДА. Старий, сивизна не завжди може оборонити!

МАРТИН. Не лякай: не сьогодняшні! Хіба вже не хотіли ви кинути нас?

ЗАГНИБІДА. Так що-ж? Ми вільні гуцули і вуздечки в зубах не любимо.

ЮРКО. А заприсягались як?

ДЕ-ХТО. Обридло вже потурати черпечим примхам.

МАРТИН. Тим-то твої і ображають що дня своїх?

ЗАГНИБІДА. Кого Юдку? Велике діло — жид?

ДЕ-ХТО. Пархів наприймали!

ЮРКО. Як? Хіба жид не може бути чесним?

МАРТИН. Та чи-ж вони одного жида чіпають? Грабують вони ще й у ріднім краю.

ЮРКО. Пробі! Земля піді мною хитається!

ЗАГНИБІДА. Та що ти слухаєш брехень!

МАРТИН. Брехень? А що твій син учинив Гуцульці Ярині?

ЮРКО. І він знову насмілився, коли ми переховали її у Степаніди?

МАРТИН. Еге-ж, нещасна збулась ножем одного напасника, та вскочила в руки другого.

ЮРКО. А-а! За плечима в мене коються такі вчинки, що реготом кричать аж до пекла, а я нічого не знаю! І ніхто не оборонив Ярини від злодіяки?

ЗАГНИБІДА. Син мій не злодіяка. Коли хлопець у дівчину закохався і хоче її мати, тут ще нема наруги.

ЮРКО. Насильно у полюбовниці взяти, то нічого?

ЗАГНИБІДА. А вже-ж.

ЮРКО. Ти захистиш її зараз, ти повинен се зробити.

ЗАГНИБІДА. Не можу.

ЮРКО. Як? Гей, сюди, друзі! (Надходять опришки).

ВИХІД IV.

Ті-ж і Юдка, опришки й Загнибідчане.

МАРТИН. Заспокойся, сину, вона вже більше не терпітиме муки. Коли його Пилип викрав у Степаніди Ярину, так нещасна при переїзді через Черемош, вислизнула з сідла і сховалась під хвилями... на віки!

ЮРКО. Прокляття на мою голову! Така кривда не має заплати?!

ЗАГНИБІДА. Я уже намяв свойому синови чуба.

ЮРКО. Ха, ха, ха! Се насмішка над людською сльозою, а не кара!

ЗАГНИБІДА. А ти-б хотів мойого сина смертю скарати?

ЮРКО. Він годен її, він пекельний злочинець!

ОПРИШКИ (Юркова сторона). Смерти, смерти він годен!

ЗАГНИБІДА (виймає меча). Через мій труп хіба переступите!

ОПРИШКИ (Загнибідчане). Ми за тебе, батьку, кістками ляжемо!

ЗАГНИБІДА. Я клявся Юркови вірним бути до смерти, але він образив мене на смерть, і я ламаю з ним спілку, як меча сього! (Ламає).

ОПРИШКИ (Загнибідчане). Вороги вони! Ми за тобою!

МАРТИН, ЮДКА і ОПРИШКИ (Юркові). Зрадники! смерть їм, псам! (Кидаються до бійки).

ЮРКО (між них). Стійте! Не проливайте за мене крови, я не варт того коли за пазухою, зогрів і вивів на рідний край таких гадюк! Я з гордощів мислив, що матиму силу заснувати

велику, чесну сімю, яка боронитиме нещасних від напасників, я думав, що з своїми орлятами я вижену кривду із гір і піддержу закона, я гадав, що визволю всіх своїх з під неволі а сталося... О! На що я на світ народився?! Ви ограбували мене! Годі-ж! Я скидаю з себе атаманування!

ВСІ (Крім Загнибідчан). Не кидай нас, батьку! Смерть зрадникам!

ЗАГНИБІДА. Я з своїми хлопцями, вас лишаю!

МАРТИН і ОПРИШКИ. Зглянься, батьку, над нами! Ми-ж не винні! Будь нам атаманом!

ЮРКО. Не просіть, друзі: я не здатен уже послужити вам. Коли звірю зруйнують кубло, то він знов вигребе, а коли опаскудять, то він його кине. Ви оберіть собі Мартина.

МАРТИН і ОПРИШКИ. Тебе, тебе, батьку!

ЗАГНИБІДА. Гайда, хлопці! Рушаймо!

ЮРКО (До Загнибідчан). Одного молю вас, мої колишні друзі, не грабуйте хоч своїх братів. Невже свої діти почнуть шарпати своїй матері серце!?

ЗАГНИБІДА. Остогидли нам твої накази! Рушаймо!

ОПРИШКИ. (Загнибідчане). Як раз послухаєм! Годі черничити! Тепер то й потішимо свою волю! (Хутко виходять з веселою піснею, Мартин з опришками іде в глибину).

ВИХІД V.

Юрко сам.

ЮРКО (після того, як стихає віддалі пісня). Боже! покликаю небо у свідки, — я не хотів розплоджувати таких гаспидів, присягаюсь Тобі се не моє діло, а діявольське! Се само пекло наслало мені на сміх, гордячому дурневи, своїх виплодків з сатанинського кодла. Горе, горе!.. І як така божевільна гадка могла зайти в голову? Щоб слово одно переродить чоловіка здолало? Розбещені, згодовані на розбоях, та на ґвалтах чи-ж могли вони стати чесними зборонниками бездольців? Ніколи в світі! А я... ох тяжко! Нема вже в мене перед очима дороги, заступила світ хмара, мов та темна ніч...

ЮДКО (Підходить тихо, за ним Мартин). Батьку, не жалкуй за ними проклятими. Через них, я довідався, ти і над паном Дембинським несправедливу кару вчинив: вони обрехали його...

ЮРКО. (Здрігнув, як ранений). Ой, зглянься! ти мене під саме серце ударив! То я сам злочинцем, душогубом став? О-о!! (Ламає руки.).

МАРТИН. Ти, сину не винен, коли тебе одурено: а вони справді поставили підкупних свідків от Марина з того села.

МАРИНА. Правда, Дембинський добрий і чесний пан, милостивцем був на околицю і прийняв смерть марно...

ЮРКО (несамовито). Душогуб! Душогуб!

МАРТИН. Заспокійся, сину!

ЮРКО (махнув рукою, щоб його лишили самого). Так такий я справедливий суддя, помститель великий? Такий я вірний сторож до Божої правди? Звірився на серце, що воно не одурить, та й чиню злочиньства свавільні! Ха-ха-ха! Окрадений блазень, осміяний местник! Розбишака, душогуб! (Ламає руки). Ох, як гне мене знесиленого до сирої землі. Надто уже муки! Пора спокутувати свій гріх, пора свою власну кривду скарати: хай на самовольці помститься право людське! І я мізерний занісся гадками, що піднимаю по Божій волі на кривду меча! А той меч упав на безневинних і на мою голову! О, тяжка Твоя правиця, мій Боже, але праведна! Іду сам до Твого суда: зваж на важниці своїй мою щирість і мою буйну волю і пробач мені те, що Твоє милосердя пробачить здолає!... (Кільки хвилин стоїть мовчки, мов на молитві, а далі спокійним голосом.). Пора. Гей, товариші мої й друзі! (Опришки сходяться).

ВИХІД VI.

ЮРКО. Брати мої кохані! Вислухайте спокійно останню мою волю, не просіть і не коріть мене, бо ніяка сила не зламає вже мойого рішення: я мертвий для вас і більше вже не побачу вас, мої друзі. Молю милосердного Бога, щоб відвів вас від тієї дороги по якій я іду...

ВСІ. Бога ради! Що ти, батьку, задумав?!

ЮРКО. Я чиню так, як велить мені моя совість! Коли я покликав вас під свій стяг, то вірив, що Господь мені приручив закон Його святий утвердити і що мій розум і серце не одурять мене у суді, а вийшло, що я сам зробив більше кривди ніж її було попущено. Я присягався вам, що за краплю марнопролитої крови судитиму кожному смерть і, що не зменшу кари ні братови, ні другови, ні собі, то й мушу присяги додержати!

ВСІ. Ти не винний: гріх на зводчиках!

МАРТИН. Ти мав чесні заміри — добро і правду оселити на нашій землі...

ЮРКО. Ох, коли я опинився по коліна в крови, довідалось моє серце що ґвалтом правди не розведеш!

МАРТИН. Що-ж нам робити, сину?!

ЮРКО. Учітеся, єднайтеся і молітеся брати мої разом... Коли у вас стане єдине тіло і єдин дух, тоді тільки й виросте сила...

МАРТИН І ЮДКА. Не кидай нас, батьку, не кидай нас, порадннку!

УСІ. Зглянься над нами!

ЮРКО. Не можу, друзі мої, присяги зламати!

МАРТИН. І ми-ж дали один одному слово, що коли хто з нас впаде в руки ворога, то другий, хоч кулею, а мусить визволити його від катування: я своє слово додержу. (Виймає пістоля).

ЮРКО. Не попусти мене батьку з тяжким гріхом, непоквітованим на землі, перед небесного Суддю стати.

МАРТИН. (Опускає руку). Все загинуло!

ЮРКО. (Кланяється до землі). Простіть мене, простіть, простіть! (Мартин, Юдка, Марина і опришки обнимають Юрка. чути ридання: "сину, батьку, порадннку наш!" "На кого-ж нас кидаєш?" — Тетяна віддалі наближається непритомна, в чуднім убранню).

МАРТИН. І такий чоловік гине за те, що мав чисте, та щире серце і дитячу віру в добро!

ВИХІД VII.

Ті-ж і Тетяна.

ЮРКО. Пора, іду.

ТЕТЯНА (кинувшись хутко). Стій!

ЮРКО. Тетяна! (Дає знак, щоб відступились далі).

ТЕТЯНА. Я. (Придивляється остро). Ти? Ти?! (Сатаніючи). Ха-ха-ха-ха! Помститель великий! Ха-ха-ха-ха! Заступник за людське горе сам злочинець, сам його посіяв стільки, що пройти не можна: і волосся рвеш, і ноги б'єш і шарпаєш серце... (Голосно.). Стій! Я тебе судитиму!! (Мартин і Юдка зближаються).

МАРТИН. Се гнів Божий!

ТЕТЯНА. Люде, гей, візьміть його: він злочинець. Він ограбив, замордував бідну Тетяну; вона віддала змалку йому все своє серце цілком: тільки й жила ним, а він відіпхнув її, як вона в ногах не валялась... Одіпхнув. . .Одіпхнув...

ЮРКО. Боже, просвіти її розум!

МАРТИН. Заспокійся, дочко! Ходім! (Тихо відводить).

ТЕТЯНА (Виривається, до Юрка). Ти перстень відняв у мене. Один тільки перстень і був в мене... я за його продала ціле життє своє, увесь вік мій, а ти й того одняв? Де перстень мій? Верни. (Наступає).

ЮРКО. Він на дні Черемоша.

ТЕТЯНА (несамовито). А-а! Нема! Зовсім пограбував?! Так пропадай-же і ти! (Вихоплює з-за пояса в Юрка пістоль і стріляє в нього).

ЮРКО (похитнувсь і схопивсь за груди). Мітко... Маху не дала!

МАРТИН. (хапає і піддержує Юрка на руках). Боже, його ранено!

ВСІ (до Тетяни). Смерть їй!

ЮРКО. Не руште! Се велика Божа милость... Він бачив моє серце, зглянувся і визволив від голодної смерти... від до-

рогої руки і смерть милійша!... О-ох не плач Мартине, ти-ж сам мені хотів таку ласку вчинити... а тут Милосердний післав... (Тетяна стоїть остовпіла, божевільна. Юрко, витягаючись смертельно). Іду на суд Твій, милосердний Боже О-ох! (умирає).

ТЕТЯНА. Ой! (Кидається витирати волоссям кров на грудях у Юрка.).

(Всі без шапок падають на коліна. Картина.).

Завіса.

Кінець.

Драматичні Книжки

Котрі можна набути в

УКРАЇНСЬКІЙ КНИГАРНІ

658 Main Street. Winnipeg, Man.

Театральна Бібліотека.

Аматорський театер, підручник для культурно-просвітних орґанізацій та аматорських кружків 25ц
Американець, веселий образ з життя народа, зі співами в 3-ох діях. — Написав Мст. Рус 15ц
Арендар в Клопоті, комедія в 4-ох діях 25ц
Базар, пєса на 4-ри розділи, В. Винниченка 25ц
Батраки, драма в 4-ох діях, малюнок з робітничого життя, переробив з російського Ф. А. Костенко 35ц
Батькова Казка, драма на 5 дій, І. Тобілевіч 30
Безбатченко, в 4-ох діях 40ц
Безталанна, драма в 5-ох діях, Івана Тобилевича .. 25ц
Блудний Син, образ з життя наших виселенців в Америці в 4-ох актах зі співами, Є. А. Луцика 25ц
Бондарівна, драма в 4-ох діях Івана Тобилевича .. 30ц
Бувальщина або на чужий коровай очей не поривай, комедія в одній дії, Весоловського 20ц
Бунтар, в 3-ох діях 30ц
Бурлака, драма в 5-ох діях, Ів. Тобилевича 35ц
Будівничий Сольнес, драма в 3-ох актах 35
В долині сліз, драма з робітничого життя Єл. Карпенка 30ц
В галицькій неволі, драма в 5-ох діях 30ц
Відьма, комедія в 2-ох діях 25ц
Великий молох, пєса на 3 розділи В. Винниченка 50ц
Верховинці, драма в 3-ох актах, О. Корженьовського 30ц
Вертеп, сценічна картина для колядників, Є. Луцика 5ц
Веселі Полтавці, комедія з життя полтавських Українців в 3-ох діях зі співами і танцями, К. П. Мирославського. — Ціна 30ц
Виворожила, комедія в 1ім акті Є. Луцика 10ц
Вихованець, народна комедія в 3-ох діях зі співами і танцями Л. Янчука 25ц
Вихрест (в чаду кохання), драма в 5-ох діях зі співами і танцями Козич - Уманської 35ц
Власна хата, прольоґ, Ярослава Марченка 10ц
В неволі темноти, комедія з життя наших виселенців в Америці, в 3-ох діях, Є. Луцика 25ц

Воєнна Любов, жарт на одну дію, О. Бабія 10ц
Вовки, revол. драма в 3-ох діях 25ц
В родимім краю, в 3-ох діях 20ц
В кігтях розпусти або над безоднею пропасти, в 5-ох діях. — Ціна 35ц
В Галицькій неволі, драма в 5 діях зі співами і танцями. — Ціна 30ц
Гад Звіринецький, в 4-ох картинах 10ц
Гей на Івана, гей на Купала, оперетка в 1-ій дії, П. Федисева. — Ціна 15ц
Глитай або Павук, драма в 4-ох діях, М. Л. Кропивницького. — Ціна 45ц
Гостина св. Николая, драматична гра в 4-ох виходах, Є. Калитовського. — Ціна 10ц
Дай серцю волю, заведе в неволю, драма в 5-ох діях, М. Кропивницького. — Ціна 40ц
Два домики і одна фіртка, комедія в 1-ій дії, Льва Лотоцького. — Ціна 15ц
Дві жертви за вірну любов, драма в двох діях, з чотирома відслонами, Павла Дудака 40ц
Двоє, драматичний малюнок на одну дію, Гавриїла Кобзаря. — Ціна 10ц
Дівочі мрії, трагі-комедія в 6-ох відмінах, Семена Ковбля. — Ціна 50ц
Дні нашого життя, в 4-ох діях 35ц
Добрі діти, образ з життя американських школярів в 3-ох діях, П. Клима 15ц
Душогуби, драма в 5-ох діях, І. Тогобочного 35ц
Душогубка, драма в 4-ох діях, Т. Трушевського 30ц
Дядько Тарас, діточий сценічний образець з життя Шевченка на 1. дію 15ц
Дячиха, комедія в 4-ох діях, Т. С. Суліми 35ц
Єврейський розвод, драма в 5-ох діях, Л. Суходольського. — Ціна 35ц
Едельвайс, для сцени написав Єлисей Карпенко 15ц
Живий мертвець, жарт на одну дію, Г. Кобзаря 25ц
Жидівка Вихрестка, драма в 5-ох діях, П. І. Тогобочного. — Ціна 50ц
Живий труп, драма в 6. діях Л. Толстоя 40ц
Жертви темноти, на 5 дій 30ц
Жонатий Мефістофель, на 3 дії 30ц
Житейське море, драма на 4 дії 35ц
Життє Людини, на 4 дії 30ц
Доки сонце зійде, роса очи виїсть, драма в 4-ох діях 30ц
За друзя своя, драма в 5-ох діях, В. П. Товстоноса .. 40ц
За Немань іду, оперета в 4-ох діях, В. Александрова 20ц
Запорожець за Дунаєм, чудова оперетка в 3-ох діях з хорами і танцями 25ц
Запорожський клад, комедія-оперета в 3-ох діях, Ванченка Писанецького 20ц

За сиротою, Бог з калитою, драма в 6 актах 25ц
З її недуги, комедія на 1 дію 20ц
Земля, драма Єлисея Карпенка 20ц
Іцко Сват, комедія в 1-ій дії, Із. Трембіцького 10ц
Капраль Тимко або що нас губить? Народна мельодрама в 5-ох актах, І. Мидловського 20ц
Кара совісти, драма в 5-ох діях 30ц
Кара за гріх, сумний образ з життя народа в 3-ох діях, написав Свій 35ц
Катерина (мужичка) драма в 4-ох діях, Ванченка - Писанецького. — Ціна 30ц
Козацьке сватаннє на 3 дії 25ц
Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, в 2-ох актах. — Ціна 20ц
Кохання в мішках (Різдвяна ніч) водевіль в 1 дії зі співами після Гоголя С. Комишевацького 30ц
Княгиня Любов, в 3-ох діях 30ц
Людські язики, комедія в 1-ій дії 25ц
Маяки, в 1 дії 15ц
Маєві акорди, в 3-ох діях 25ц
Мужик паном, комедія в 5-ох діях 25ц
Між бурливими филями, в 4-ох діях 35ц
Мазепа, історична драма в 5-ох діях С. Комишевацького. — Ціна 35ц
Маніґрула, комедія в 1-ій дії зі співами і танцями, Я. Майданика. — Ціна 15ц
Маруся Богуславка, побутово-історична драма в 5-ох актах, М. Старицького. — Ціна 50ц
Мати наймичка, драма в 4-ох діях І. А. Тогобочного 25ц
Між двох сил, драма на 4 дії В. Винниченка 50ц
Монольоґи, число 1. .... 20ц
Монольоґи, число 2. .... 20ц
Монольоґи, число 3. .... 20ц
Мужики аристократи, народний образ в 2-ох діях .. 15ц
Марусина Ялинка, Різдвяна песка для дітий 15ц
Мандрівник, в 1 дії 25ц
Ми і Вони, в 2-ох діях 35ц
На відпуст до Києва, комедія в 3-ох діях, П. Стеценка 30ц
На сіножаті, жарт на одну дію, Л. Яновської 25ц
На старости літ, образ з життя народа в 1-ій дії, І. Я. Луцика. — Ціна 10ц
Назар Стодоля, драма в 5-ох діях 35ц
Настоящі, комедія в 1-ій дії, О. Бобикевича 20ц
На тихі води на ясні зорі, сценічний образ з життя народу в 4-ох діях, написав Володимир Держирука 25ц
Невольник, драма в 5-ох діях зі співами і танцями. Усценізував Карпенко Карий (Томилевич) після поеми Тараса Шевченка 20ц
Недолюдки, бувальщина в 3-ох діях, Ванченка - Писанецького. — Ціна 30ц

Не клени, образ з життя народа в 1-ім акті, Романа Сурмача. — Ціна 10ц
Нещасне каханнє, драма в 5-ох діях, Манька 40ц
Не повелося, фарса на одну дію зі співами і танцями, Д. Крежаловського. — Ціна 10ц
Ніч новоженців, на 1 дію 10ц
Недолюдки, бувальщина, в 3-ох діях 30ц
Нещасне каханнє, в 5-ох діях 40ц
Новоженці, комедія в 2-ох діях 15ц
Ніч під Івана Купала, драма в 5-ох діях зі співами і музикою, М. Старицького 50ц
Ой, не ходи Грицю, та на вечерниці, народна драма зі співами в 5-ох діях, М. П. Старицького 30ц
Орися (В каламутній воді), малюнок з міщанського життя в 4-ох діях, А. Ф. Володського 25ц
Ох! не люби двох! оперета в 3-ох діях, А. І. Нагорянського. — Ціна 25ц
Осінної ночі, траґедія 15ц
Орґія, драма в 2-ох діях 25ц
Осінні скрипки, в 5-ох діях 35ц
Перед Бурею, в 4-ох діях 35ц
Підгіряни, в 3-ох діях 50ц
Панна Штукарка, жарт на 3 дії, А. Ф. Володського .. 30ц
Пан писар, штука в 3-ох актах, написав Г.Г.Г. 20ц
Пан Штукаревич або оказія якої не бувало, сільські сцени на 2 дії зі співами С. Е. Зіневича 35ц
Пекло в хаті, образ з життя народа в 1-ім акті, Романа Сурмача. — Ціна 15ц
Перший голова Ревкому, фарса на одну дію, з недавно минулого, Ле-Ле 10ц
Перший горальник, фантастична картина в 3-ох діях, написав Л. Лопатинський (на основі казки Льва Толстого). Ціна — 40ц
Пімста Жидівки або чортове кубло, драма в 5-ох діях, зі співами і танцями, А. І. Козич-Уманської 40ц
Пімста за кривду, драма в 5-ох діях зі співами і танцями, В. Г. Казанівського 30ц
Після равту, фарса на одну дію, Ле-Ле 10ц
Повернувся із Сибіру, драма в 5-ох діях, Л. Яновської 35ц
По ревізії, етюд в 1. дії, Марка Л. Кропивницького .. 20ц
Пошились в дурні, комедія оперетка в 3-ох діях, М. Л. Кропивницького — Ціна 35ц
Правда все горою, образ з життя народа зі співами в 3-ох актах, Р. Сурмача 25ц
Прометей, драматичний уривок Й. В. Ґетого (переклав М. Слабінський). — Ціна 15ц
Простак або хитрощі жінки перехитрені москалем, комедія в 1-ій дії, Василя Гоголя 20ц
Пещена дитина, в 4-ох актах 20ц
Примхи долі, комедія на одну дію 25ц

Понад наші сили, драма в 2 діях 25ц
Пташка щастя, в 3-ох діях 20ц
Самопалка, картина з революційного життя на Україні в 2-ох діях В. Шопінського 35ц
Сатана в бочці, комедія зі співами в 1-ім акті 10ц
Сватаннє на вечерницях, в 1 дії 10ц
Сватаннє на Гончарівці, оперета на 3 дії, Грицька Квітки - Основяненка 35ц
Свекруха Євдоха, образок сценічний в 3-ох діях 20ц
Свекруха, комедія в 3-ох діях Л. Лопатинського 25ц
Свідки, сценічний жарт на одну дію, Миколи Курцеби 15ц
Сироти, драма в 4-ох актах 25ц
Серед граду куль, або неустрашима героїня, в 4 актах 40ц
Семе не krади, сумна комедія в 1 акті 20ц
Султанша, в 1 дії 15ц
Соколики, комедія в 4-ох діях, Григорія Цеглинського 35ц
Страйк, сценічний образ з життя хліборобів в Галичині в 3-ох діях, написав Н. Струтинський 20ц
Страйкер, образ з робітничого життя на одну дію Л. Райнгогд. — Ціна 15ц
Тарас Бульба під Дубном, драма в 4-ох діях, К. Ванченка - Писанецького 35ц
Тато на заручинах, міщанська пригода в 1-ій дії, Григорія Григорієвича 10ц
Терновий вінок або жертви царизма, драма на 4 дії В. Спротенка. — Ціна 50ц
Так вам треба, в 1 дії 25ц
Трійка гільтаїв, комедія в 5-ох діях зі співами і танцями, М. Нестроя 35ц
Убійники, мельодрама в 5-ох діях 35ц
Халепа, жарт з артистичного життя на одну дію 20ц
Хата за селом або Циганка Аза, драма в 5-ох діях зі співами і танцями І. К. Ґалясевича 50ц
Фавст, траґедія Ґетого 50ц
Фіцлі - пуцлі на 1 дію 20ц
Хмари, Грецька комедія 50ц
Хмара, в 5-ох діях 40ц
Хоч раз його правда, штука на 1 дію 10ц
Червона свитка, комедія в 4-ох діях 20ц
Чудотворний лікар, комедія в 1-ій дії 20ц
Цар Микола третий в Ню Йорку, комедія в 5-ох діях 40ц
Царицині черевички, комедія в 5-ох діях 25ц
Циганка красавиця, комедія в 3-ох діях 25ц

На жадання висилаємо Загальний, Катальоґ, в котрім міститься повний спис драматичних творів.

UKRAINSKA KNYHARNIA

658 Main Street. Winnipeg, Man.